

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูที่กล่าวไว้ในรายละเอียดต่อไปนี้แบ่งเป็น 6 หัวข้อคือ

1. ความหมายของวิชาชีพครู
2. การผลิตครูในประเทศ
3. การผลิตครูในต่างประเทศ
4. การยกมาตรฐานวิชาชีพครู
5. ปัญหาที่มีผลกระทบต่อวิชาชีพครู
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู

ความหมายของวิชาชีพครู

คำว่า "วิชาชีพ" มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ เช่น ประมวลคัมภีร์บัญญัติวิชาการศึกษา ของกรมวิชาการ (2521 : 121) ได้ให้คำจำกัดความว่า หมายถึงอาชีพซึ่งจำเป็นต้องมีการเรียนโดย เฉพาะในระดับอุดมศึกษาเป็นเวลาหลายปี และต้องมีประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) ยึดถือ เป็นประจำวิชาชีพนั้น ๆ

วิจารณ์ ศรีสอ้าน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2523 : 29) สรุปลักษณะของวิชาชีพไว้ ดังนี้

1. ให้บริการแก่สังคมโดยไม่ซ้ำซ้อนกับสาขาวิชาอื่น
2. ให้บริการแก่สังคมโดยใช้วิธีการแห่งปัญญา
3. สมาชิกมีความเป็นอิสระ หรือ "อัตนาภิบาล" (autonomy) ในการดำเนินการเกี่ยวกับ วิชาชีพ
4. สมาชิกต้องได้รับการศึกษาระดับสูง (ถือการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก)
5. สมาชิกต้องประพฤติดีและมีจริยธรรมแห่งวิชาชีพนั้น
6. ต้องมีสถาบัน หรือองค์กรวิชาชีพเป็นแหล่งกลางคอยสร้างสรรค้จรรโลงความมั่นคงแห่ง วิชาชีพ

กูด (Good 1959 : 415) ให้ความหมายของวิชาชีพว่า หมายถึงอาชีพซึ่งโดยทั่วไปเกี่ยวกับการ ภาระเตรียมในระยะเวลานาน และอบรมวิชาเฉพาะในระดับอุดมศึกษาและมีการกำหนดกฎเกณฑ์ จรรยาบรรณแห่งอาชีพ

สมาคมการศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (T.M. Stinnett 1948 : 95) กำหนดลักษณะของวิชาชีพ ตามเกณฑ์ดังนี้

1. วิชาชีพนั้นรวมถึงกิจกรรมทั้งหลายที่จำเป็นต้องใช้สติปัญญา
2. วิชาชีพต้องใช้ความรู้โดยเฉพาะ
3. วิชาชีพต้องมีการเตรียมการทางอาชีพ
4. วิชาชีพมีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพื่อความก้าวหน้า
5. วิชาชีพเป็นอาชีพตลอดชีวิตและเป็นสมาชิกที่ถาวรตลอดไป
6. วิชาชีพสร้างมาตรฐานในตัวเอง
7. วิชาชีพเป็นงานบริการที่ได้รับการยกย่องเหนือบุคคลทั่วไปจะพึงได้รับ
8. วิชาชีพจะต้องมีความสัมพันธ์แนบแน่น เป็นองค์การแห่งวิชาชีพ

จากหลักเกณฑ์การพิจารณาวิชาชีพดังกล่าว จัดได้ว่าอาชีพครูเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งและมีคุณสมบัติเป็นวิชาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับแพทย์ วิศวกร สถาปนิกและทนายความ ซึ่งวิชาชีพชั้นสูงนั้น พินัส หันนาคินท์ (2524 : 247-248) กล่าวถึงลักษณะสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. อาชีพนั้นจะต้องเป็นส่วนสำคัญอันจะขาดเสียมิได้ในสังคม
2. ผู้ประกอบอาชีพจะต้องได้รับการศึกษา การฝึกอบรมและมีประสบการณ์ในการทำงานนั้น ๆ
3. ผู้ประกอบอาชีพคำนึงถึงบริการที่จะให้แก่สังคมเป็นหลัก
4. เป็นอาชีพที่รัฐบาลให้การรับรอง
5. เป็นงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะ
6. มีการกำหนดมาตรฐานวิชาการ จรรยาบรรณหรือจริยธรรมแห่งอาชีพ

จำลอง ทองดี (อ้างในบุญเหลือ พูลทอง 2525 : 35) กล่าวว่าวิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง เพราะ

1. การสอนนั้น ได้รวมถึงกิจกรรมทั้งหลายที่จำเป็นต้องใช้สติปัญญาของมนุษย์
2. การสอนต้องใช้วิชาความรู้อย่างลึกซึ้ง
3. การสอนมีการเตรียมการและฝึกฝนทางอาชีพ
4. การสอนมีการฝึกอบรมเพื่อให้งอกงามอยู่เสมอและต่อเนื่อง
5. การสอนเป็นอาชีพตลอดชีวิตของคน และผู้สอนจะเป็นสมาชิกของสังคมวิชาการตลอดไป
6. การสอนมีมาตรฐานและมาตรการในตัวเอง
7. การสอนเป็นงานบริการที่ได้รับการยกย่องเหนือกว่าบุคคลธรรมดาจะพึงได้รับ
8. การสอนมีความสัมพันธ์แนบแน่น เป็นองค์กรแห่งวิชาชีพ

พัฒน์ น้อยแสงศรี (2521 : 18) กล่าวว่า การสอนเป็นวิชาชีพชั้นสูงด้วยเหตุผลต่อไปนี้

1. เป็นวิชาเฉพาะในระดับสูงหมายความว่า ผู้รู้วิชาการในระดับสูง ต้องเป็นผู้คงแก่เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีแล้ว จะต้องมาให้บริการและต้องมีทัศนคติที่ติดต่อการบริการนั้น
2. ถือว่าเป็นความฉลาดที่จะสนองความต้องการของประชาชนเป็นเครื่องวัดความสามารถ ไม่ใช่ถือความสามารถในการประกอบผลประโยชน์ใส่ตน
3. มีระบบการควบคุมการประกอบอาชีพนั้น

จากความหมายข้างต้นดังกล่าว อาชีพครูจึงสมควรถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงมีความสำคัญต่อประเทศ มีสถาบันการผลิต สมาชิกของวิชาชีพได้รับการศึกษาและมีจริยธรรมแห่งวิชาชีพ และมีองค์กรวิชาชีพเป็นแหล่งกลางที่จะส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพนั้น

การผลิตครูในประเทศไทย

การผลิตครูเป็นขบวนการต่อเนื่องซึ่งเริ่มตั้งแต่การมีสถาบันผู้ผลิตครู หลักสูตรการผลิตครู การรับนักศึกษาครู และการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. สถาบันผลิตครู ปัจจุบันมีสถาบันผลิตครูหลายแห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของ 2 หน่วยงานหลัก (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 86) ได้แก่

1. กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันผลิตครูกระจายอยู่ในกรมต่าง ๆ คือ

กรมการฝึกหัดครู	มีสถาบันผลิตครู	จำนวน 36 แห่ง
กรมพลศึกษา	มีสถาบันผลิตครู	จำนวน 17 แห่ง
กรมศิลปากร	มีสถาบันผลิตครู	จำนวน 11 แห่ง
กรมอาชีวศึกษา	มีสถาบันผลิตครู	จำนวน 2 แห่ง และ
วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา *		จำนวน 18 แห่ง

2. ทบวงมหาวิทยาลัย มีสถาบันผลิตครูในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาที่มีคณะครุศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 20 แห่ง ได้แก่

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ รัตนบุรี และลาดกระบัง

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร บางเขน บางแสน ปทุมวัน พลศึกษา พิษณุโลก มหาสารคาม และสงขลา

* ปัจจุบันหมายถึง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

จะเห็นได้ว่าสถาบันผลิตครูในประเทศไทยมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 104 แห่ง อยู่ในต่างสังกัดคือ กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ สถาบันผลิตครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการจะกระจายอยู่ในกรมต่าง ๆ ส่วนในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยนั้น สถาบันผลิตครูเป็นหน้าที่ของคณะศึกษาศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ของมหาวิทยาลัย

ข. หลักสูตรการผลิตครู หลักสูตรการผลิตครูของประเทศไทยนั้น แต่ละหน่วยงานต่างใช้หลักสูตรของตนแบ่งตามสถาบันผลิตครูเป็น 2 ลักษณะได้แก่

1. กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ใช้หลักสูตรของสภาการฝึกหัดครูพุทธศักราช 2519 หน่วยกิตรวมทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 135 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนของกลุ่มวิชาต่าง ๆ ดังนี้

วิชาพื้นฐาน	38 หน่วยกิต
วิชาชีพครู	42 หน่วยกิต
วิชาเฉพาะ (เอก-โท)	49 หน่วยกิต
วิชาเลือกอื่น ๆ	6 หน่วยกิต

หลักสูตรการผลิตครูสาขาอื่น ๆ ของกรมฝึกหัดครู (2530 : 9-107) มี 3 หลักสูตรได้แก่

ก) หลักสูตรสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยสายเกษตรศาสตร์ สายคหกรรมศาสตร์ สายวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ สายคณิตศาสตร์ และสายเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

ข) หลักสูตรสาขาวิชาศิลปศาสตร์ ประกอบด้วยสาขามนุษยศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขานิติศาสตร์ สาขาดนตรีและศิลปะการแสดง สาขาศิลปกรรมและศิลปะประยุกต์ สาขาบริหารธุรกิจ และการจัดการ สาขาอุตสาหกรรมบริการ

ค) หลักสูตรสาขาวิชาการศึกษา (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 23-397) ประกอบด้วยสายก่อนประถมศึกษา สายประถมศึกษา สายมัธยมศึกษา สายการศึกษาพิเศษ สายเทคนิคการศึกษา และโปรแกรมการศึกษานอกระบบ

หลักสูตรทั้ง 3 ดังกล่าว โดยทั่วไปมีสัดส่วนของกลุ่มวิชาต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

หลักสูตรอนุปริญญา

วิชาพื้นฐาน	16 หน่วยกิต
วิชาเฉพาะ	45-69 หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	4 หน่วยกิต
รวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า	65 หน่วยกิต และไม่เกิน 89 หน่วยกิต

หลักสูตรปริญญาตรี

วิชาพื้นฐาน	32-40	หน่วยกิต
วิชาเฉพาะ	97-103	หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	6	หน่วยกิต
รวมทั้งสิ้น ไม่ต่ำกว่า	135	หน่วยกิต และ ไม่เกิน 149 หน่วยกิต

2. ทบวงมหาวิทยาลัย (2521 : 1) มีโครงสร้างหลักสูตรในสัดส่วนตามเกณฑ์ของทบวงมหาวิทยาลัยมีจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรอย่างน้อย 120 หน่วยกิต และไม่เกิน 150 หน่วยกิต ประกอบด้วยหมวดวิชาต่าง ๆ ดังนี้

วิชาพื้นฐานทั่วไป	ไม่น้อยกว่า	30 หน่วยกิต
วิชาชีพ	ไม่น้อยกว่า	30 หน่วยกิต
วิชาเฉพาะ ได้แก่		
วิชาเอก	ไม่น้อยกว่า	30 หน่วยกิต
วิชาโท	ไม่น้อยกว่า	15 หน่วยกิต
วิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า	5 หน่วยกิต

จะเห็นว่าหลักสูตรการผลิตครูของประเทศไทยนั้น แบ่งออกตามสถาบันผู้ผลิตเป็น 2 หลักสูตรคือ หลักสูตรของกรมการฝึกหัดครู และทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งแต่ละหลักสูตรมีสัดส่วนของกลุ่มวิชาแตกต่างกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าสถาบันผลิตครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูได้ลดบทบาทการผลิตครูลง และเพิ่มการผลิตวิชาชีพสาขาอื่น ๆ ซึ่งเปิดสอนทั้งระดับปริญญาตรีและอนุปริญญา

ค. การรับนักศึกษาครู ปัจจุบันแบ่งการรับนักศึกษาครูเป็น 2 ระบบคือ ระบบปกติและระบบพิเศษ

1. การรับนักศึกษาครูระบบปกติ ในระบบปกติทั่วไป สถาบันผลิตครูมีระบบการรับนักศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเภท (ปทีป เมธาคุณวุฒิ 2530 : 49-50) ได้แก่

ก) คณะศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยมีระบบรับเข้าศึกษา 2 ระบบ คือ

1) ระบบสอบคัดเลือกจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นไปตามระเบียบสอบคัดเลือกเพื่อเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาชั้นอุดมศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยแต่ละปี

2) ระบบโควตาตามมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคจะสอบคัดเลือกนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตภูมิภาคที่สถาบันตั้งอยู่เป็นจำนวนหนึ่ง นอกเหนือการรับจากส่วนกลาง ส่วนหลักสูตรปริญญาตรี 2 ปี ทางคณะหรือมหาวิทยาลัยเป็นผู้สอบคัดเลือก ยกเว้นคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชไม่มีการสอบคัดเลือกเข้าศึกษา และเข้าโดยไม่จำกัดจำนวน

ข) สถาบันฝึกหัดครูของกรมหรือสถาบันเทียบเท่ากรมในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จัดระบบการรับนักศึกษาคือให้วิทยาลัยแต่ละแห่งคัดเลือกนักศึกษาเอง โดยคำนึงถึงความพร้อมของสถาบัน ความต้องการของท้องถิ่นและสังคม ภายใต้การกำกับของกรมเจ้าสังกัด ในแง่ของปริมาณในส่วนรวมตาม แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

2. การรับนักศึกษาครูระบบพิเศษ

นอกจากการรับนักศึกษาครูในระบบปกติดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีการรับนักศึกษาครู ในระบบพิเศษดำเนินการในรูปโครงการเรียกว่า "โครงการครูทายาท" (กรมการฝึกหัดครู : 2530) เป็นโครงการที่เริ่มดำเนินการทดลองนำร่อง ในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยรับนักศึกษาจำนวนไม่เกิน 15% ของอัตราว่างที่มีอยู่ในแต่ละปี เป็นโครงการร่วม ระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตทางการศึกษา ซึ่งได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร บางแสน พิษณุโลก มหาสารคาม และสงขลา รวมทั้งวิทยาลัยครูที่เปิดสอนสาขาวิชาการอนุบาลศึกษาหรือสาขา วิชาการประถมศึกษา โครงการนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญได้แก่

1. เพื่อปรับปรุงการรับนักเรียนที่จะเข้าเรียน ในคณะศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์และ วิทยาลัยครูใหม่
2. เพื่อปรับปรุงระบบการจัดการศึกษาในสถาบันการผลิตครูให้สอดคล้องกับ ความคาดหวังที่ต้องการ
3. เพื่อที่จะคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เข้ามาเป็นครู
4. เพื่อสร้างผู้นำทางการศึกษารุ่นใหม่ให้ประเทศชาติ

ส่วนคุณสมบัติของผู้สมัครเข้ารับการศึกษา มีลักษณะที่สำคัญได้แก่

1. เป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยสะสม ตั้งแต่ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4-5-6 (ภาคต้น) ไม่ต่ำกว่า 3.00 หรืออยู่ในตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 90 ขึ้นไป ของกลุ่มเพื่อเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี หรือเป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยครูชั้นปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.00 หรืออยู่ในตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 90 ขึ้นไปของกลุ่มเพื่อเข้าศึกษาใน ระดับปริญญาตรีหลักสูตร 2 ปี
2. เป็นผู้มีความประพฤติและเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู โดยต้องมีใบรับรองจาก หัวหน้าสถานศึกษาหรืออาจารย์แนะแนว หรืออาจารย์ที่ปรึกษาของสถาบันการศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่
3. เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูตามมาตรา 23 แห่ง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว

นักศึกษาโครงการนี้จะต้องเข้าศึกษาในสาขาวิชาหรือวิชาเอกที่กำหนดไว้ เช่น สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการอนุบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครู สาขาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิชาเอกการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ และสาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครู

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติจะคัดเลือกผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ในส่วนกลางเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนที่มีอัตราว่าง ในภูมิภาคเดียวกับที่มหาวิทยาลัยนั้นตั้งอยู่ หรือรับผิดชอบ ส่วนผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูจะคัดเลือกเพื่อบรรจุให้ตำแหน่งภายในเขตการศึกษา เดียวกับที่วิทยาลัยครูนั้นรับผิดชอบ โดยสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ จะทำความตกลงกับ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูด้วยการคัดเลือกเป็นกรณีพิเศษ เพื่อบรรจุผู้สำเร็จการศึกษาเหล่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ระบบการรับนักศึกษาครูของแต่ละสถาบันผู้ผลิตต่างมีระบบการรับนักศึกษา ของตนเองแยกกัน โดยส่วนรวมมี 2 ระบบใหญ่ ๆ คือ ระบบปกติได้แก่ การรับโดยการสอบโควตา และการสอบคัดเลือกจากส่วนกลางสำหรับสถาบันผลิตครูในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และการจัดสอบคัดเลือกเอง ของสถาบันผลิตครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนอีกระบบคือ ระบบพิเศษ หรือที่เรียกว่า "โครงการ ครูทายาท" ซึ่งนับว่าเป็นระบบการรับนักศึกษาครูวิธีใหม่

ง. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ในปัจจุบัน การจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในหลักสูตรครุศึกษา ไม่ว่าจะในสถาบันสังกัด กรมการฝึกหัดครู หรือสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ต่างก็จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง เป็นศูนย์หรือ สำนักงาน หรือหน่วยประสบการณ์วิชาชีพ มีคณะกรรมการดำเนินงานรับผิดชอบการจัดดำเนินงาน

หน่วยประสบการณ์วิชาชีพดังกล่าว มีหน้าที่โดยสรุปคือ วางแผนดำเนินงานฝึก จัดระบบ การนิเทศ จัดอาจารย์นิเทศก์ ประสานงานและประเมินผลการฝึกและโครงการฝึกหัดครูเพื่อพัฒนาชนบทด้วย (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 86)

สถาบันผลิตครูทั้งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ต่างมีแนวคิดและ หลักการ วัตถุประสงค์ สมรรถภาพของบัณฑิตครูที่คาดหวัง ในการจัดประสบการณ์วิชาชีพ รูปแบบและหลักสูตร ของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ดังนี้

1. แนวทางการจัดประสบการณ์วิชาชีพ

บทิป เมธาคุณวุฒิ (2530 : 98-99) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานของการจัดประสบการณ์วิชาชีพไว้ 3 ประการคือ

ก) ทดสอบทฤษฎีในสภาพการณ์จริง ประสบการณ์วิชาชีพเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามาก มีการประสานกันระหว่างทฤษฎีและสภาพการณ์จริง ๆ และนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งทำให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ได้นาน และยังช่วยให้แต่ละคนมีสมรรถภาพสูงขึ้น ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีธรรมชาติของความเป็นผู้ใหญ่ ต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นอย่างจริง (Relevance) มีความหมาย (Meaningfulness) และนำไปปฏิบัติได้ ต้องการเรียนรู้สภาพปัญหาที่แท้จริง โดยการแก้ไข มีส่วนรับรู้ และช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพการณ์ที่พึงปรารถนา

ข) การสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดประสบการณ์วิชาชีพจะเป็นไปตามความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนในด้านความต้องการ ความสนใจและความสามารถโดยการกำหนดสมรรถภาพขั้นต่ำสุด และเปิดโอกาสให้นักศึกษาแต่ละคนแสดงสมรรถภาพเหล่านั้นได้ในเวลาเหมาะสม และตามความสามารถของแต่ละบุคคล

ค) การพัฒนาตนเอง เมื่อนักศึกษามีโอกาสที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ก็จะเริ่มคิดถึงตนเอง ในด้านที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคม จะช่วยพัฒนาความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีแนวทางของตนเอง ก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพนั้น ๆ

นอกจากนี้ แพททรีเซีย ครอล (อ้างในบทิป เมธาคุณวุฒิ : 54-65) ได้เสนอแนวคิดการจัดประสบการณ์วิชาชีพ อันจะช่วยให้นักศึกษาครูได้รับประสบการณ์ ดังนี้

ก) ประสบการณ์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม (Cross Cultural Experience) คือ การที่นักศึกษาเข้าไปฝึกประสบการณ์อยู่ในสถานที่ที่มีสภาพวัฒนธรรม ความเป็นอยู่แตกต่างจากที่เขามีความเป็นอยู่ เช่น เข้าไปเป็นสมาชิกชั่วคราวในครอบครัว หรืออาสาสมัครออกไปฝึกงาน

ข) การฝึกหัดงาน (Pre-professional Training) เป็นการฝึกหัดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพก่อนที่จะไปสู่วิชาชีพอย่างแท้จริง นักศึกษาจะได้นำทฤษฎีที่เขาเรียนรู้มาทดลองปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนาทักษะ

ค) การวิเคราะห์สถาบัน หรือศึกษาเกี่ยวกับอาชีพอื่น (Institutional Analysis Career Exploration) คือ นักศึกษาใช้เวลาส่วนหนึ่งลงไปคลุกคลีกับงานที่เขาต้องการศึกษา โดยมีอาจารย์นิเทศก์คอยให้คำแนะนำ เพื่อที่จะพัฒนาทักษะ ทดสอบความสามารถและความสนใจที่จะประกอบอาชีพนั้น ๆ รวมทั้งการวิเคราะห์สถาบันและการดำเนินอาชีพนั้น ๆ อย่างมีระบบ โดยเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่เรียนรู้มา

ง) ประสบการณ์การทำงาน (Work Experience) เป็นกระบวนการทางการศึกษาซึ่งผสมผสานระหว่างสิ่งที่เรียนรู้จากวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยกับสภาพที่เป็นจริง ประสบการณ์จะต้องมีจุดมุ่งหมายที่เห็นเด่นชัด มีกำหนดเวลา รวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสุดของสมรรถภาพนั้น ๆ ประสบการณ์การทำงานส่วนมากจะเป็นวิชาบังคับที่นิสิตนักศึกษาจะต้องเรียนก่อนที่จะได้รับปริญญา

จ) การฝึกงานบริการ (Service-Learning Internship) จัดขึ้นเพื่อฝึกให้นักศึกษามีความรับผิดชอบ เพื่อทำงานให้ตรงตามความต้องการของสังคม และเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย ในสถานที่ของเอกชนหรือของรัฐในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ฉ) การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านสังคม และด้านการเมือง (Social Political Action) การออกไปสู่ประสบการณ์นี้ นักศึกษาจะได้มีโอกาสร่วมงานกับอาจารย์ในโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาชุมชน โครงการวิจัยหรือโครงการปฏิบัติต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางการเมือง

ช) งานวิจัยภาคสนาม (Field Research) นักศึกษาอาจเลือกเรียนเป็นการศึกษาเฉพาะบุคคล (Independent Study) หรือทำเป็นโครงการวิจัยเป็นกลุ่ม (Group Research Project) โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้คำแนะนำ มีการจัดภาคสนามให้นักศึกษาอาจจัดในรูปแบบที่นักศึกษาเข้าไปร่วมกับโครงการนอกมหาวิทยาลัย เพื่อให้มีการพัฒนาตนเองหรือในสิ่งที่เขาสนใจเป็นงานอดิเรก

ปัจจุบันสถาบันผลิตครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย ต่างก็จัดประสบการณ์วิชาชีพ ตามแนวของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 5 ซึ่งคาดหวังให้นักศึกษามีสมรรถภาพและจิตใจที่มุ่งมั่น แน่วแน่ในการปฏิบัติงานครูให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน และสังคมอย่างแท้จริงตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 88) อาจสรุปแนวคิดและหลักการในการจัดประสบการณ์วิชาชีพที่สำคัญได้ดังนี้

- ก) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเป็นหัวใจของการฝึกหัดครู
- ข) การพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีหลักการที่สำคัญคือ
 - 1) การสร้างสมรรถภาพในการปฏิบัติงานครู
 - 2) ประสบการณ์ภาคสนาม
 - 3) การสร้างศรัทธา ค่านิยม และคุณธรรมในวิชาชีพ
- ค) เน้นการประสานทฤษฎีกับการปฏิบัติ มีบูรณาการระหว่างเนื้อหาวิชาที่จะสอนและวิธีสอนซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องต่อเนื่องตลอด 4 ปี
- ง) มีรูปแบบการจัดที่มีระบบ มีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน
- จ) มีการประสานประโยชน์ และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันที่ร่วมรับผิดชอบในการฝึก
- ฉ) มีการวิจัยเชิงพัฒนา เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการฝึก

2. วัตถุประสงค์ในการจัดประสบการณ์วิชาชีพ

พีเรส (Pires 1969 : 8-9) ได้เขียนจุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพไว้ดังนี้

- ก) เพื่อพัฒนาความสามารถของครูฝึกสอน ในการที่จะนำเอาทฤษฎีต่าง ๆ ทั้งหมดที่เรียนมาปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับวิธีสอน
- ข) เพื่อพัฒนาให้ครูฝึกสอนมีความเข้าใจที่ดีและสมบูรณ์เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กร
- ค) เพื่อพัฒนาให้นักเรียนฝึกสอนเข้าใจถึงบทบาทที่แท้จริงของครู เมื่อออกไปปฏิบัติงาน โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นครูฝึกสอน
- ง) เพื่อพัฒนาให้นักเรียนฝึกสอนเข้าใจภาระหน้าที่ของครูที่จะต้องปฏิบัติ โดยให้เขามีโอกาสคุ้นเคยกับสภาพการณ์ที่เป็นจริง และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน
- จ) เพื่อพัฒนานักเรียนฝึกสอนในเรื่องทัศนคติที่มีต่อวิชาชีพ และการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันกับนักเรียน เพื่อนร่วมงานและประชาชนในชุมชนได้อย่างดี

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์หลักในการจัดประสบการณ์วิชาชีพคือ เน้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของวิชาชีพครู นำทฤษฎีและหลักวิชาการไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และมีโอกาสพัฒนาสมรรถภาพของตนทั้งในด้านความรู้ การปฏิบัติงานและบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับวิชาชีพ

3. สมรรถภาพของบัณฑิตครูที่คาดหวังจากการจัดประสบการณ์วิชาชีพ

ทั้งวิทยาลัยครู และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่างก็มีเป้าหมายหลักในการผลิตบัณฑิตสอดคล้องกับข้อเสนอของคณะกรรมการดำเนินงานพัฒนาประสบการณ์วิชาชีพ ปี 2525 (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 86) โดยมุ่งหมายให้บัณฑิตมีสมรรถภาพใน 3 ด้าน (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 88) ดังนี้

- ก) มีบุคลิกภาพและทัศนคติที่ต่อการปฏิบัติงานครู และศรัทธาต่อวิชาชีพครู
- ข) มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา หลักการ และสภาพแวดล้อมของวิชาชีพครู
- ค) มีทักษะในการปฏิบัติงานครูทั้งในด้านงานสอน งานกิจการนักเรียน งานแนะแนว งานธุรการ งานพัฒนาตนและชุมชน

4. รูปแบบและหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ จะได้กล่าวถึงรูปแบบที่ นักวิชาการได้เสนอไว้พร้อมรูปแบบงานที่กำหนดให้นักศึกษาต้องปฏิบัติ การจัดนักศึกษาครูออกฝึกตาม หลักสูตร และการจัดประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ดังนี้

ก) รูปแบบการฝึกประสบการณ์

สำหรับรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพนั้น ปีที่ เมธาคุณวุฒิ (2530 : 101-105) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

ปีที่ 1 นักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาถึงวิชาชีพทางการศึกษา และมีส่วนร่วม ในประสบการณ์ทางการเรียนการสอน ก่อนที่จะต้องตัดสินใจเลือกเรียนวิชาชีพครูต่อไป

ปีที่ 2 นักศึกษาได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยเฉพาะในส่วน ที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยในชั้นปีที่ 2 เช่น วิชาพื้นฐานทางการศึกษา วิชาที่เกี่ยวกับการสอน บางวิชา เช่น การสอนภาษา การสอนคณิตศาสตร์

ปีที่ 3 นักศึกษามีโอกาสในการสอนมากขึ้น โดยนำวิธีสอนที่เรียนมาในชั้นปีที่ 3 เช่น การสอนเพื่อสร้างประสบการณ์ชีวิต การสอนเพื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ปีที่ 4 นักศึกษาได้มีโอกาสนำสิ่งที่เรียนรู้ทั้งหมดมาใช้ในการสอนประจำวัน ต่อเนื่องกันไปในฐานะที่เป็นครูคนหนึ่ง ในโรงเรียนนั้น

กรมการฝึกหัดครูได้กำหนดหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ในวิทยาลัยครู (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 87) ให้นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพทุกปี ตั้งแต่เริ่มเข้ามาเป็นนักศึกษา มีระยะเวลาทั้งสิ้นรวมกันในหลักสูตร 4 ปี ไม่น้อยกว่า 30 สัปดาห์ ในระดับ 2 ปี ไม่น้อยกว่า 15 สัปดาห์ โดยจัดรูปแบบการฝึกเป็น 3 ลักษณะคือ

- 1) ประสบการณ์วิชาชีพบางเวลา สำหรับนักศึกษาปีที่ 1-3 เป็นการศึกษาภาค ปฏิบัติบางเวลา ไม่จำเป็นต้องต่อเนื่องกัน อาจใช้เวลาบางชั่วโมง ครึ่งวันหรือ 1 วัน
- 2) ประสบการณ์วิชาชีพเสริม สำหรับนักศึกษาปีที่ 1-4 เป็นการจัดกิจกรรมหรือ โครงการเพื่อเสริมประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
- 3) ประสบการณ์วิชาชีพเต็มเวลา สำหรับนักศึกษาปีที่ 1-4 เป็นการศึกษาภาค ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์จริง ในโรงเรียน แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนคือ
 - ก) การศึกษาสังเกต สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 1 ใช้เวลา 1 สัปดาห์ มีอาจารย์ที่ สอนวิชาชีพครูในภาคเรียนนั้น และอาจารย์พี่เลี้ยงของ โรงเรียนเป็นผู้นิเทศ
 - ข) การเป็นผู้ช่วยครู สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 ของหลักสูตร 2 สัปดาห์ มี อาจารย์ผู้สอนวิชาชีพครูรายวิชาต่าง ๆ เป็นผู้นิเทศ
 - ค) การทดลองสอน สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 ของหลักสูตร 4 ปี และนิสิต หลักสูตร 2 ปี ใช้เวลา 3 สัปดาห์ มีอาจารย์ผู้สอนวิธีสอนวิชาเฉพาะตามวิชาเอก และวิชาโทเป็นผู้นิเทศ

ง) การฝึกสอนเต็มรูป สำหรับนิสิตปีสุดท้ายของหลักสูตร ใช้เวลา 1 ภาคเรียน ฝึกปฏิบัติงานในหน้าที่ครูเสมือนครูประจำการทุกประการ มีอาจารย์นิเทศก์ของวิทยาลัยและอาจารย์พี่เลี้ยงเป็นอาจารย์นิเทศก์

อย่างไรก็ตาม มีวิทยาลัยครูจำนวนหนึ่งยังไม่ได้ดำเนินการจัดประสบการณ์วิชาชีพเต็มเวลาตามหลักสูตรในแนวใหม่ เพราะยังไม่พร้อมในด้านบุคลากร ระบบการบริหารงานหลักสูตร และโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 88)

ส่วนรูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพของสถาบันผลิตครูในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีลักษณะงานที่จัดให้ฝึกตรงกับการจัดประสบการณ์วิชาชีพเต็มเวลาตามหลักสูตรในแนวใหม่ แต่งานที่ฝึกสำหรับนิสิตชั้นปีที่ 1-3 อยู่ในสายวิชาต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบจัดดำเนินงานโดยตรง โดยอาจารย์ผู้สอนและภาควิชา และอยู่ในระหว่างดำเนินการให้หน่วยประสบการณ์วิชาชีพรับผิดชอบประสานงาน ดูแลการจัดดำเนินการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สำหรับนิสิตตั้งแต่ปีที่ 1-4 รูปแบบการจัดประสบการณ์วิชาชีพในปัจจุบัน (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 88) มีดังนี้

- 1) จัดให้นิสิตปีที่ 1 ได้ศึกษาสำรวจและทำความรู้จักคุ้นเคยกับระบบการศึกษา และโรงเรียนประเภทต่าง ๆ จัดในรายวิชา เช่น ภูมิประเทศทางการศึกษา
- 2) จัดให้นิสิตปีที่ 2 และปีที่ 3 ได้เข้าไปสังเกตและวิเคราะห์พฤติกรรม การเรียนการสอนในโรงเรียน และได้ฝึกงานต่าง ๆ ของครูในฐานะผู้ช่วยครู หรือได้ฝึกงานบุคลากรทางการศึกษาในชั้นต้น จัดในรายวิชาต่าง ๆ เช่น จิตวิทยาสำหรับครู และวิชาพฤติกรรมกรรมการเรียน การสอน และการปฏิบัติงานบุคลากรต่าง ๆ
- 3) จัดให้นิสิตชั้นปีที่ 4 ได้ฝึกประสบการณ์วิชาชีพเต็มรูป และสัมมนาการศึกษา

ข) งานที่กำหนดให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติ

เมื่อพิจารณาจากงานที่กำหนดให้นิสิตปฏิบัติในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยส่วนรวมแล้ว จะเห็นว่าสถาบันผลิตครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย กำหนดงานให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฝึกในรูปแบบประสบการณ์วิชาชีพเต็มเวลา เริ่มจากการสังเกตการสอนและงานอื่น ๆ ของครู การเป็นผู้ช่วยครู การทดลองสอน และการฝึกงานครูเต็มรูป สำหรับการฝึกงานครูเต็มรูปนั้น มีบางส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้าง คือ งานที่ฝึกของวิทยาลัยครูประกอบด้วย งานสอน งานกิจการนักเรียน งานแนะแนว งานธุรการ งานพัฒนาลังคม งานพัฒนาตน และงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ส่วนงานที่ฝึกของคณะครุศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ ประกอบด้วย การฝึกสอน และ/หรือ ฝึกงาน การฝึกงานแนะแนว งานธุรการในชั้นเรียน งานพัฒนาโรงเรียน ชุมชน และพัฒนาตนเอง งานกิจการนักเรียน การลัมมนาเกี่ยวกับประสบการณ์วิชาชีพครู และการลัมมนาการศึกษาหลังจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 89)

ค) การจัดนิสิตออกฝึก

การจัดประสบการณ์วิชาชีพครูตามแนวใหม่ในวิทยาลัยครู ยังมีความพร้อมแตกต่างกันอยู่ อย่างไรก็ตามวิทยาลัยครูส่วนใหญ่ที่มีความพร้อมในการจัดประสบการณ์วิชาชีพเต็มเวลา ทั้ง 4 ขั้นตอน จะจัดประสบการณ์แยกกันไว้ในแต่ละภาคเรียน ต่อเนื่องกันเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ปีแรกจนถึงปีสุดท้าย โดยจัดงานศึกษาสังเกตสำหรับปีที่ 1 งานผู้ช่วยครูสำหรับปีที่ 2 งานทดลองสอนสำหรับปีที่ 3 งานฝึกสอนเต็มรูปสำหรับปีที่ 4 ทั้งนี้ นักศึกษาต้องผ่านการเรียนภาคทฤษฎีในรายวิชาบังคับที่กำหนดให้ ต้องเรียนก่อนออกฝึก ต้องเข้ารับการปฐมนิเทศ และออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถาบันตามที่วิทยาลัยกำหนดโดยพิจารณาความต้องการของ โรงเรียนและสายวิชาเอกของนักศึกษา และนักศึกษาจะผ่านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ก็ต่อเมื่อผ่านงานทั้ง 4 ขั้นตอน ถ้าไม่ผ่านขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง จะต้องซ่อมเสริมก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพในขั้นต่อไป (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 91)

สำหรับสถาบันผลิตครูในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เช่น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การจัดประสบการณ์วิชาชีพเต็มเวลา ขั้นตอนการศึกษาสังเกต ฝึกงานช่วยครู และงานทดลองสอน ยังกระจายอยู่ตามวิชาต่าง ๆ ในวิชาตั้งแต่ปีที่ 1-3 อยู่ในความรับผิดชอบของอาจารย์ผู้สอน และภาควิชา และยังอยู่ในระหว่างดำเนินการให้หน่วยประสบการณ์วิชาชีพ เป็นผู้เข้าไปประสานงานการจัดส่วนงานฝึกสอนเต็มรูปนั้น หน่วยประสบการณ์วิชาชีพเป็นผู้รับผิดชอบการจัด ตั้งแต่การตรวจสอบคุณสมบัติของนิสิตให้เรียนได้ ตามเกณฑ์จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาที่กำหนด ติดต่อบริษัทตรวจสอบความพร้อมของสถาบันฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ปฐมนิเทศนิสิต ส่งนิสิตไปยังสถาบันฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามที่ได้กำหนด โดยพิจารณาความเหมาะสม สอดคล้อง ทั้งด้านคณะครุศาสตร์ สถาบันฝึกและตัวนิสิต จัดประชุมนิสิตระหว่างการฝึก รับผิดชอบกลับคณะและจัดลัมมนาหลังฝึกประสบการณ์วิชาชีพ (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 91)

ง) การจัดและประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

สำหรับการฝึกสอนเต็มรูป วิทยาลัยครู และคณะครุศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ยึดหลักการประเมินผลส่วนใหญ่คล้ายคลึงกันคือ มีทั้งการประเมินเพื่อการพัฒนา นิสิตนักศึกษาและการประเมินเพื่อการตัดสินผลสัมฤทธิ์หลังการฝึก การประเมินผลใช้ข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายคณะและฝ่ายโรงเรียน ประเมินหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ ครั้ง ต่อเนื่องกันเพื่อวัดพัฒนาการ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ประเมินพฤติกรรมของผู้ฝึก มีทั้ง

แบบรายการประมาณค่าและแบบบรรยายเพื่อวัด มีการประเมินคุณลักษณะและผลงานด้านคุณลักษณะความเป็นครู งาน ในหน้าที่ครู บันทึกการล่น และการปฏิบัติการณ์สอน หน่วยประสบการณ์วิชาชีพเป็นผู้รวบรวมผลการประเมินทุกขั้นตอน ตลอดจนรูปผลการประเมิน ส่วนเกณฑ์ในการประเมินผลแตกต่างกัน โดยที่วิทยาลัยครูใช้เกณฑ์ "ผ่าน" หรือ "ไม่ผ่าน" แต่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใช้เกณฑ์ระดับคะแนน A, B, C, D, F (กรมการฝึกหัดครู 2531 : 92)

ปัจจุบัน การจัดประสบการณ์วิชาชีพ ใช้รูปแบบต่าง ๆ กัน ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละสถาบัน โดยทั่วไปการจัดประสบการณ์วิชาชีพ มักจะจัดโดยใช้รูปแบบต่าง ๆ ผลมผลานกัน เช่น การให้โอกาสนักศึกษาวิเคราะห์สถาบัน หรือศึกษาเกี่ยวกับอาชีพ (Instutional Analysis Career Exploration) การฝึกหัดงาน (Preprofessional Training) และตามด้วยประสบการณ์การทำงาน (Work Experience) นอกจากนี้การกำหนดสัดส่วนของเวลาที่นิสิตนักศึกษาจะเรียนรู้อยู่ในสถาบันและฝึกประสบการณ์วิชาชีพนั้น ไม่นแน่นอน

การผลิตครูจึงเป็นขบวนการต่อเนื่องที่ต้องมีสถาบันผลิตครู หลักสูตรการผลิต การรับนักศึกษาเข้าสู่ขบวนการผลิต และการฝึกปฏิบัติของนักศึกษาที่จะออกเป็นผลผลิตที่มีคุณภาพ ในประเทศไทยนั้นสถาบันผลิตครูกระจายอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย แต่ละสถาบันมีหลักสูตรและจำนวนสัดส่วนของกลุ่มวิชาแตกต่างกัน ในการรับนักศึกษาครูนั้น นอกจากระบบปกติที่ทบวงมหาวิทยาลัยสอบคัดเลือกจากส่วนกลาง สอบโควต้า และสถาบันฝึกหัดครูในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จัดการคัดเลือกนักศึกษาเองนั้น ยังมีการรับนักศึกษาครูในระบบพิเศษเรียกว่า โครงการครูทายาท ซึ่งเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2530 และขบวนการสุดท้ายของการผลิตครูคือ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

การผลิตครูในต่างประเทศ

การผลิตครูในต่างประเทศที่นำมากล่าวอาจแบ่งได้ 2 ประเภท

- ก. ประเทศที่มีอิทธิพลต่อการฝึกหัดครูของไทยโดยเฉพาะ ทั้งในด้านการจัดระบบและการจัดหลักสูตรต่อการศึกษาของไทย ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา
- ข. ประเทศในภูมิภาคเอเชียที่ก้าวหน้าเชิงเศรษฐกิจ และเป็นประเทศที่วิชาชีพครูได้รับการยกย่องแพร่หลาย ได้แก่ ประเทศเกาหลีใต้

ก. การผลิตครูของประเทศสหรัฐอเมริกา

ในปัจจุบันการผลิตครูของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของภาควิชาการศึกษา (Department of Education) หรือคณะศึกษาศาสตร์ (College of Education)

ในมหาวิทยาลัย นักศึกษาที่เรียนอยู่ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยจะต้องเรียนวิชาพื้นฐานทั่วไปประมาณ 1-2 ปี และผู้ที่ประสงค์จะเข้าเรียนในโปรแกรมการฝึกหัดครู จะต้องได้รับความเห็นชอบโดยพิจารณาจากผลการเรียนในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย การล้มภาชนะผลการเรียนในระดับมัธยมศึกษา คະแนนจากแบบทดสอบมาตรฐานจาก The National Survey of Preservice Preparation of Teachers ของประเทศสหรัฐอเมริกา (กรมการฝึกครู 2531 : 93)

1. หลักสูตรการผลิตครู คริวซัง (Cruickshank อ้างในกรมการฝึกหัดครู 2530 : 93-94) กล่าวถึงหลักสูตรการผลิตครูประกอบด้วย 2 กลุ่มวิชาคือ วิชาสามัญทั่วไป (general education) และวิชาครู (professional education)

ก) วิชาสามัญทั่วไป จะเป็นวิชาต่าง ๆ จากสาขาลังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ จำนวนสัดส่วนหน่วยกิตจะแตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ การที่นักศึกษาครูต้องเรียนวิชาสามัญเหล่านี้ก็เพราะเป็นวิชาที่มีปรากฏอยู่ในระดับโรงเรียนที่เขาจะต้องออกไปสอน

ข) วิชาครู ทาง NCATE (The National Council for the Accreditation of Teacher Education) ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรฐานวิชาครูไว้ว่าเป็นวิชาที่ประกอบด้วย เจตคติ ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ที่เป็นครู ได้แก่

- 1) เนื้อหาเกี่ยวกับการสอนวิชาเฉพาะ
- 2) เนื้อหาที่ว่าด้วยการศึกษามนุษยศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์
- 3) เนื้อหาที่ว่าด้วยทฤษฎีการสอนและการเรียนรู้
- 4) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

หลักสูตรการผลิตครูจะแบ่ง เป็นหลักสูตรสำหรับการสอนในระดับเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ครูผู้สอนจะต้องได้รับปริญญาตรีซึ่งเรียนหลักสูตร 4 ปี เป็นอย่างน้อย มีบางรัฐได้กำหนดให้ผู้ที่จะเป็นครูต้องสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาโท หรือเตรียมการที่จะเรียนสำเร็จปริญญาโทภายในเวลาที่กำหนดให้ จำนวนหน่วยกิตทั้งภาคของกลุ่มวิชาทางการศึกษา และฝึกสอนรวมกันประมาณ 21-28 หน่วยกิต ปริญญาตรีที่ได้รับคือ B.A., B.S., และ BA. หลังจากนั้นต้องศึกษาชั้นปีที่ 5 อีกรวม 30 หน่วยกิตทั้งภาค จึงจะเป็นครูถาวรได้ แต่ก็มีความขัดแย้งในเรื่องระยะเวลาการเรียนในหลักสูตรการผลิตครูควรเป็น 4 ปี หรือ 5 ปี หรือมากกว่านี้ จึงมีนักการศึกษาบางกลุ่มแย้งว่า ทำไมผู้ที่จะเป็นครูจึงต้องใช้เวลามากในขณะที่ค่าจ้างเงินเดือนก็น้อย (Cruickshank, 1984 อ้างในกรมการฝึกหัดครู 2530 : 94)

2. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ก่อนที่นักศึกษาจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หรือฝึกสอนนั้นจะต้องได้รับการเตรียมการสอนทางภาคทฤษฎีต่าง ๆ เป็นอันมาก ปัจจุบันได้มีอีกความคิดหนึ่งในการให้ประสบการณ์ด้านนี้ คือให้นักศึกษาออกฝึกสอนได้เลย แล้วเรียนรู้ในขณะที่ปฏิบัติสอน หลังจาก

นักศึกษาได้ผ่านการฝึกสอนมาแล้วจะทำให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในวิธีสอนได้ดี อย่างไรก็ตามได้มีผลงานวิจัยพบว่า การสอนวิธีสอนวิชาต่าง ๆ ก่อนการฝึกสอน หรือภายหลังการฝึกสอนให้ผลไม่แตกต่างกัน (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 94)

จากที่กล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นว่าการผลิตครูของประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของภาควิชาศึกษาศาสตร์ (Department of Education) หรือคณะศึกษาศาสตร์ (College of Education) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย (University) หรือวิทยาลัยของรัฐ (State College) โดยจัดสอนเฉพาะกลุ่มวิชาการทางการศึกษาแก่นักศึกษาที่ผ่านการศึกษาระดับปริญญาตรีไป จากคณะวิชาอื่นของมหาวิทยาลัยประมาณ 1-2 ปีก่อน หลักสูตรฝึกหัดครูประกอบด้วย วิชาสามัญและวิชาชีพครู ส่วนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนั้น จะมีการสอนภาคทฤษฎีก่อนออกปฏิบัติ แต่ก็มีรูปแบบใหม่คือ ออกปฏิบัติก่อนแล้วศึกษาทฤษฎี

ข. การผลิตครูของประเทศเกาหลีใต้

1. สถาบันผลิตครู ในปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาหลายแห่งที่ทำหน้าที่ผลิตครูในระดับต่าง ๆ กัน สถาบันเหล่านี้ได้แก่ วิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยที่เปิดสอนทางไปรษณีย์ สถาบันเหล่านี้จะผลิตครูในระดับต่าง ๆ เช่น ครูอนุบาล ครูประถมศึกษา ครูมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและครูวิชาเฉพาะ โดยทั่วไปสถาบันที่ผลิตครูอนุบาลคือ วิทยาลัยอาชีวศึกษาตอนต้น สถาบันที่ผลิตครูประถมศึกษาคือวิทยาลัยครู และสถาบันที่ผลิตครูมัธยมศึกษาตอนต้นและปลายคือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย สถาบันเหล่านี้จะผลิตครูปีละประมาณ 40,000 คน รวมสถาบันผลิตครูทั่วประเทศมีจำนวนมากกว่า 100 แห่ง (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 172)

2. หลักสูตรการผลิตครู แบ่งออกเป็นหลักสูตรครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 177) ดังนี้

ก) หลักสูตรครูประถมศึกษา (หลักสูตรของวิทยาลัยครู) ประกอบด้วย 2 กลุ่มวิชาคือ การศึกษาทั่วไป และการศึกษาวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพครู

1) วิชาทั่วไป (General Education) ประกอบด้วยวิชาหน้าที่พลเมือง ปรัชญาระบอบประชาธิปไตย ภาษาเกาหลี ประวัติศาสตร์เกาหลี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ พลศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ และภาษาต่างประเทศ

2) วิชาชีพครู (Professional Education) ประกอบด้วยวิชาพื้นฐาน การศึกษา พัฒนาการเด็กและแนะแนว วิธีสอนวิชาต่าง ๆ ได้แก่ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ พลศึกษา ดนตรี ศิลปศึกษา ในชั้นประถมศึกษา และงานการพื้นฐานอาชีพ โสวัตศึกษาศึกษา การจัดห้องสมุด การวิจัยทางการศึกษา การวิจัยในสาขาอื่น ๆ และวิชาการเสริมสร้างบุคลิกภาพ การเอาชนะระบบ คอมพิวเตอร์ การปรับตัว และการฝึกสอน

ข) หลักสูตรครูมัธยมศึกษา (หลักสูตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา/ของคณะศึกษาศาสตร์ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย) ประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชาคือ วิชาทั่วไป วิชาเลือก และ วิชาชีพครู

ก) วิชาทั่วไป (General Education) ได้แก่ ภาษาเกาหลี ภาษาอังกฤษ ประวัติอารยธรรม สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ พลศึกษา

ข) วิชาเลือก (Elective Subjects) ให้เลือกเรียน 1 วิชาในจำนวน 3 วิชา ที่เกี่ยวกับทฤษฎีการมัธยมศึกษา

ค) วิชาชีพครู (Professional Education) ได้แก่ หลักการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา ประวัติการศึกษา วิธีสอน หลักสูตร แนะแนว การศึกษากับสังคมและการฝึกสอน

3. การรับนักศึกษาครู ผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถจะสมัครคัดเลือกใน สถาบันฝึกหัดครู หรือมหาวิทยาลัย/วิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีคณะศึกษาศาสตร์ได้ โดยกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้จัดสอบ และเป็นผู้กำหนดขนาดชั้นเรียนตามอุปสงค์/อุปทานของครู สภาพทางเศรษฐกิจของสถาบัน ตลอดจนจำนวนบุคลากรในสถาบันผลิตครูนั้น ๆ ด้วย จำนวนนักศึกษาที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐานคือ ชั้นละ 40 คน สำหรับหลักสูตรครูประถมศึกษา และ 35 คน สำหรับหลักสูตรครูมัธยมศึกษา อัตราส่วนระหว่าง อาจารย์กับนักศึกษาคือ 1 : 12 สำหรับการผลิตครูระดับประถมศึกษาที่มีนักศึกษาระหว่าง 300-500 คน และ 1 : 16 สำหรับสถาบันที่มีนักศึกษา 500-1,000 คน และ 1 : 17 สำหรับสถาบันที่มีนักศึกษา 1,000-2,000 คน สำหรับหลักสูตรครูมัธยมศึกษาเป็น 1 : 28 สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 และ 1 : 44 ในชั้นปีที่ 3 และ 1 : 27 สำหรับปีสุดท้าย (วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง, 2527 อ้างในกรมการฝึกหัดครู 2530 : 179)

4. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยส่วนใหญ่สถาบันผลิตครูมีโรงเรียนฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครูที่สามารถส่งนักศึกษาไปประจำ นักศึกษาครูต้องอยู่ในโรงเรียนฝึกสอน 6 สัปดาห์ และอีก 6 สัปดาห์ ไปศึกษาในโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการฝึกสอน ส่วนนักศึกษาที่ฝึกสอนในระดับครู มัธยมศึกษาใช้เวลาฝึกสอนเพียง 6 สัปดาห์ในโรงเรียนที่ประจำอยู่ โปรแกรมสำหรับการฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครู หรือฝึกสอนในโรงเรียนประถมศึกษาจะมี 3 ส่วนคือ การสังเกตชั้นเรียน การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนการสอน และการฝึกสอน เช่นเดียวกับหลักสูตรครูมัธยมศึกษา (วิทยาลัยครูกลุ่ม นครหลวง, 2527 อ้างใน กรมการฝึกหัดครู 2530 : 178)

จากที่กล่าวข้างต้น ประเทศเกาหลีใต้มีสถาบันผลิตครูมากกว่า 100 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษา วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่มีคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยที่เปิดสอนทางไปรษณีย์ ให้การผลิตครูระดับอนุบาล ครูประถมศึกษา ครูมัธยมศึกษา และครูวิชาเฉพาะ ส่วนการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนั้น นักศึกษาครูทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรครูอนุบาล ประถมหรือมัธยมศึกษาจะต้องมีการฝึกสอน สถาบันผลิตครูส่วนใหญ่จะมีโรงเรียนที่จะส่งนักศึกษาครูไปฝึกสอนเป็นประจำ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักสูตรการผลิตครูของเกาหลีใต้นั้นจะปลูกฝังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ประเทศชาติ ความจงรักภักดีต่อชาติเป็นอย่างยิ่ง จึงส่งผลถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่สถาบันผลิตครูและตัวครูที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ จนทำให้อาชีพครูในประเทศเกาหลีใต้ได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ

การยกมาตรฐานวิชาชีพครู

การยกมาตรฐานวิชาชีพครูได้ดำเนินการภายใต้องค์การวิชาชีพครู ซึ่งมีแนวทางหรือวิธีการที่แตกต่างหรืออาจคล้ายคลึงกัน อันจะได้กล่าวในรายละเอียดการยกมาตรฐานวิชาชีพครูในประเทศไทย และต่างประเทศซึ่งได้แก่ การยกมาตรฐานวิชาชีพครูของประเทศสหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ พร้อมทั้งกล่าวถึงองค์การวิชาชีพครูของแต่ละประเทศดังนี้

ก. การยกมาตรฐานวิชาชีพในประเทศไทย

1. องค์การวิชาชีพครู องค์การวิชาชีพครูในประเทศไทยมีหน่วยงานหลัก 3 หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้อง ในการควบคุมและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูได้แก่ คุรุสภา สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์ และ สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย

ก) คุรุสภา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติครูพุทธศักราช 2488 เป็นสภาในกระทรวงศึกษาธิการ มีฐานะเป็นนิติบุคคล เจตนารมณ์ของการจัดตั้งคุรุสภา ก็เพื่อให้มีสภาของครู ให้ครูปกครองครู ช่วยกันยกฐานะของครูและวิชาชีพครู คุรุสภามีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 พ.ศ. 2519 ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2521 และฉบับที่ 6 พ.ศ. 2523 ดังนี้

1) ให้ความเห็นแก่กระทรวงศึกษาธิการในเรื่องการจัดการศึกษาโดยทั่วไป หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์การเรียน การสอน การฝึกอบรม การวัดผลประเมินผลการศึกษา และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง โดยตรงกับการจัดการศึกษา

2) ควบคุมและสอดส่องจรรยาบรรณและวินัยของครู พิจารณาโทษครูผู้ประพฤติผิด และพิจารณาคำร้องทุกข์ของครู

3) นิเทศสิทธิของครูภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

4) ส่งเสริมให้ครูได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ตามสมควร

5) พัฒนาความรู้ความสามารถ คุณภาพ และประสิทธิภาพของครู

ข) สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย (สำนักงานเลขาธิการสมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย ม.ป.ป. : 1-2) เป็นสมาคมวิชาชีพและเพื่อประโยชน์ทางการศึกษามีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) ให้ความร่วมมือกับรัฐและกระทรวงศึกษาธิการ ในเรื่องการจัดการการศึกษาของชาติ
- 2) ผลักดันเกียรติ ส่งเสริมฐานะ และสมรรถภาพของครูโรงเรียนราษฎร์ในทางความรู้ ความประพฤติและความสามัคคี
- 3) ส่งเสริมและช่วยครูโรงเรียนราษฎร์ให้มีสวัสดิการและความมั่นคงในอาชีพ
- 4) ส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนและประสานงานกับองค์กรหรือสมาคมอื่นใดที่มีวัตถุประสงค์ในทางการศึกษา
- 5) ส่งเสริมการพัฒนาการศึกษา การบริหารการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การกุศล และไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง

ค) สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย หรือ ส.กศ.ท เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูด้วยเช่นกัน มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้ทางการศึกษาในบรรดาสมาชิก
- 2) ช่วยเหลือส่งเสริมความสามัคคีระหว่างสมาชิกและวิชาชีพครู
- 3) ติดต่อร่วมมือกับสมาคมและสถานการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาภายในและนอกประเทศ
- 4) ศึกษาค้นคว้าเผยแพร่ความรู้ทางการศึกษา
- 5) ระดมสรรพกำลังสนับสนุนการศึกษาของชาติและเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาของชาติ

2. แนวทางการยกมาตรฐานวิชาชีพครู

คุรุสภา เป็นสถาบันควบคุมและส่งเสริมวิชาชีพครู โดยมีแนวทางในการยกมาตรฐานระดับวิชาชีพครูเป็น 2 แนวทาง (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2529 : 10) ดังนี้

- ก) วิธีการควบคุมมาตรฐานวิชาชีพครู ทำได้โดย
 - 1) ดำเนินการให้มีการออกกฎหมายควบคุมมาตรฐานวิชาชีพครู
 - 2) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับวิชาชีพครู คัดเลือกกลั่นกรองผู้ที่มีคุณสมบัติหรือผ่านการทดสอบตรงตามเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้เข้าสู่วิชาชีพครู
 - 3) ให้คุรุสภาทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานงานกับหน่วยใช้ครูและหน่วย

ผลิตครู

- 4) แสวงหามาตรการในการที่จะลดใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู โดยกำหนดว่าผู้ถือใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูเท่านั้น จึงจะเป็นครูได้
 - 5) วิธีการรับรองวิทยฐานะ จากสถาบันวิชาชีพครูเป็นมาตรการหนึ่ง ซึ่งจะเป็นหลักประกันได้ว่าฝ่ายผลิต ผลิตครูได้ตรงตามเกณฑ์มาตรฐานที่คุรุสภากำหนดหรือไม่
 - 6) กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครู ใช้ความรู้ความสามารถได้ตรงกับสายวิชาและระดับที่เล่าเรียนมา
 - 7) กำหนดมาตรฐาน จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู
 - 8) พัก หรือเพิกถอนใบอนุญาต กรณีที่ครูประพฤติผิดจรรยาบรรณ
- ข) การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู อาจจะทำได้โดย
- 1) ประสานงานการฝึกอบรมครูประจำการ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ

ในวิชาชีพครู

- 2) จัดบริการทางวิชาการและการวิจัยเกี่ยวกับวิชาชีพครู
- 3) จัดทำเอกสารเผยแพร่ เกี่ยวกับวิชาชีพครู
- 4) จัดทำศูนย์ข่าวเกี่ยวกับวิชาชีพครู จัดทำประกาศรับสมัครงานให้แก่ครู
- 5) ส่งเสริมมาตรฐานจรรยาบรรณครูให้สูงขึ้น
- 6) ส่งเสริมให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงทัดเทียมหรือสูงกว่าวิชาชีพอื่น ๆ
- 7) แสวงหาแนวทางเพื่อจัดองค์กร ในการดำเนินงานมาตรฐานวิชาชีพครู ให้กระจายออกในระดับ เขตและจังหวัด

ส่วนองค์กรวิชาชีพครูอีก 2 สมาคมนั้น ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นที่การให้สวัสดิการและเชิดชูเกียรติครู เช่น การประกาศเกียรติคุณสำหรับครู โดยแบ่งออกเป็นครูดีเด่น และครูดี โดยการจัดทำโล่เกียรติยศ ซึ่งจะได้รับจากนายกรัฐมนตรีในวันครู

จากรายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529 : 102-104) ได้เสนอความเห็นที่ องคกรหรือสมาคมวิชาชีพครูในปัจจุบันคือ คุรุสภา ไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของครูอย่างมีประสิทธิภาพได้ เพราะมีโครงสร้างที่แย้งกันในตัวเองกล่าวคือ คุรุสภามีฐานะกึ่งราชการกึ่งอาชีพ ต้องทำหน้าที่สองประการซึ่งขัดแย้งกันคือ คุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของครู แต่ขณะเดียวกันก็เป็นผู้บังคับบัญชาของครู โดยการพิจารณาความดีความชอบ และลงโทษเมื่อครูกระทำผิด และมีผู้บังคับบัญชาในระดับสูงในกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง และอธิบดีกรมต่าง ๆ คุรุสภาจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นนายเหนือครูมากกว่าจะเป็นตัวแทนพิทักษ์สิทธิ และผลประโยชน์ของครูอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงเสนอให้มีการตรากฎหมายใหม่ให้คุรุสภาเป็นองค์การอาชีพครูที่มีอิสระจากระบบราชการ

จากสรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่อง "ทิศทางการวิชาชีพครู" ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ร่วมกับกองส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู กรมการฝึกหัดครูได้จัดขึ้นที่โรงแรมซีวีวี จังหวัดชลบุรี เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2532 ได้เสนอผลการประชุมสัมมนาจากการวิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนประกอบด้วยข้าราชการครูจากทุกสังกัด และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยพบว่า ครูทุกคนควรเป็นสมาชิกคุรุสภาและต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ซึ่งอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเองก็พร้อมที่จะเป็นสมาชิกคุรุสภา สำหรับข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการทุกคนก็ควรจะเป็นข้าราชการครูทั้งหมด ซึ่งผู้ที่จะเป็นครูทุกสังกัดได้นั้นต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป (ยกเว้นการรับครูในสาขาที่ขาดแคลน)

เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 นั้น ควรเพิ่มผู้แทนครูจากเขตการศึกษาละ 1 เป็น 2 คน ผู้แทนครูใน กปจ. ควรให้มีอำเภอละ 1 คน ส่วนคุรุสภาในฐานะเป็นสถาบันวิชาชีพครูควรมุ่งเน้นงานพัฒนาวิชาชีพครูเป็นงานหลัก งานพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของครูและงานสวัสดิการเป็นงานรอง และควรจะได้มีการควบคุมมาตรฐานการผลิตและการใช้ครูอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการพัฒนาครูประจำการ ส่วนการปฏิรูปการศึกษาควรมีความเป็นเอกภาพในด้านนโยบายและการบริหาร โดยรวมครูจากทุกหน่วยงานตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยอยู่ในกระทรวงเดียวกัน และที่ประชุมยังเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การจัดตั้งธนาคารเพื่อการศึกษาควรออกระเบียบให้เอื้อประโยชน์แก่ครูมากที่สุด (กรมการฝึกหัดครู 2532 : 1-5)

ข. การยกมาตรฐานวิชาชีพครูในต่างประเทศ

1. การยกมาตรฐานวิชาชีพครูในประเทศสหรัฐอเมริกา

ก) องค์กรวิชาชีพครู หน่วยงานหรือองค์กรที่มีบทบาทต่อการควบคุมมาตรฐานวิชาชีพครู จัดสวัสดิการครูของประเทศไทยอเมริกามี 4 หน่วยงานหลัก (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 93) ได้แก่

- 1) NCATE (The National Council for the Accreditation of Teacher Education)
- 2) TEPS (The National Commission on Teacher Education and Professional Standards)
- 3) AACTE (The American Association of Colleges for Teacher Education)
- 4) NASDTEC (The National Association of State Director of Teacher Education and Certification)

ทั้ง 4 องค์การนี้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ NEA (The National Education Association) ทำหน้าที่ควบคุมและประเมินคุณภาพของสถาบันฝึกหัดครู รับรองวิทยฐานะของสถาบันฝึกหัดครู จัดสวัสดิการครู ควบคุมจรรยาบรรณ การว่าจ้างครู การให้ประกาศนียบัตรวิชาชีพครูหรือใบประกอบวิชาชีพครู (Teacher Certification) และการให้ความเห็นชอบในหลักสูตรการผลิตครู โดยหน่วยงานเหล่านี้จะกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในการจัดการผลิตครูไว้ เพื่อให้การผลิตครูของประเทศมีมาตรฐานเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ การผลิตครูของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงปรับปรุงอยู่เสมอ ตลอดจนครูประจำการก็ต้องพัฒนาตนเองเสมอ มิฉะนั้นก็จะไม่ได้รับการต่ออายุให้ประกอบวิชาชีพครูต่อไป

ข) แนวทางการยกมาตรฐานวิชาชีพครู ในประเทศสหรัฐอเมริกา การควบคุมและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู มีวิธีการต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1) การควบคุมมาตรฐานของวิชาชีพครู โดยสถาบันผลิตครูจะต้องจัดโปรแกรมหรือหลักสูตรให้สอดคล้องและเป็นที่ยอมรับของรัฐ ได้แก่ (The National Education Association) ซึ่งจะควบคุมการผลิตครูทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งประเมินคุณภาพของการผลิตครู ด้วย

2) การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู โดยผู้ที่ได้รับอนุญาตจะต้องผ่านการทดสอบหรือการอบรมตามหลักสูตรของสถาบันฝึกหัดครูที่ได้รับการรับรองแล้ว แต่ละรัฐมีข้อกำหนดในการควบคุมใบอนุญาตของตนเอง ซึ่งมีหลายประการ เช่น ใบอนุญาตสำหรับครูที่สอนก่อนการประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ครูโรงเรียนราษฎร์ ผู้บริหารการศึกษา และอาจารย์มหาวิทยาลัย เรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น permanent certificate, standard certificate, provisional certificate, temporary certificate, emergency certificate และ highest certificate เป็นต้น (Conant, 1963 อ้างในกรมการฝึกหัดครู 2530 : 92) อย่างไรก็ตาม การกำหนดประเภทของใบประกอบวิชาชีพครูที่แตกต่างกันนี้ พิจารณาจาก(กรมการฝึกหัดครู 2530 : 92)

- (ก) ระยะเวลาที่ได้รับการเตรียมฝึกอบรมในการเป็นครู
- (ข) ประสบการณ์และความชำนาญในการสอน
- (ค) จำนวนหน่วยกิตที่ศึกษาในสถาบันฝึกหัดครู

การที่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูหลายประเภทเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาของใบอนุญาต เช่น บางรัฐให้ใบอนุญาตตลอดชีพ บางรัฐให้ใบอนุญาตรายวิชา เป็นต้น สำหรับการแก้ปัญหานี้ได้มีผู้ให้ความเห็นว่า การบรรจุครูให้ตรงตามคุณสมบัติและความสามารถ จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้ และหลายฝ่ายจำเป็นต้องรับผิดชอบร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2523 : 31-32) คือ

- (ก) สถาบันฝึกหัดครู ต้องมีความรับผิดชอบที่จะผลิตครูหรืออบรมให้ครูที่มีสมรรถภาพที่ดีและเหมาะสมที่จะขอใบอนุญาตได้
- (ข) สถาบันผู้ใช้ครู ต้องบรรจุครูสอนให้ตรงตามหมวดวิชาที่ศึกษามา
- (ค) หน่วยงานรับรองมาตรฐานวิชาชีพครู และหน่วยงานการศึกษาของ

รัฐต้องทักท้วง ถ้าสถาบันฝึกหัดครูให้ความเห็นรับรองผู้สมัครเป็นครูไม่ตรงตามความเป็นจริง และต่อโรงเรียนที่ไม่มอบหมายงานให้ตรงตามความสามารถของครู

(ง) องค์การวิชาชีพต้องเอาใจใส่ระวังการใช้ครูไม่ตรงความสามารถและเงื่อนไขการจ้างครู

(จ) ตัวครูเองต้องรับงานสอนในกลุ่มวิชาที่ศึกษาและอบรม

3) การใช้หลักสูตรของสถาบันเป็นหลัก ในกรณีนี้คือ ถ้าผู้ผ่านการศึกษาจากสถาบันผลิตครูซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานแล้วก็สามารถได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้เลย โดยไม่ต้องผ่านการทดสอบอีก (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2523 : 31-32)

4) การปรับปรุง โปรแกรมการฝึกหัดครู (กรมการฝึกหัดครู 2529 : 92) ความพยายามอีกประการหนึ่งที่จะยกมาตรฐานวิชาชีพครูของสหรัฐอเมริกาคือ การปรับปรุงโปรแกรมการฝึกหัดครูหรือหลักสูตรการผลิตครูให้ดีขึ้น เพื่อแก้ไขข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่มีผู้กล่าวว่า เน้นแต่วิชาครูอย่างเดียวโดยไม่สนใจในเนื้อหาวิชาที่จะนำไปสอน ความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ได้แก่

(ก) การก่อตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยในปี ค.ศ. 1950 ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทุกสาขาวิชา เพื่อพิจารณาและดำเนินการด้านหลักสูตรและมาตรฐานการฝึกอบรมครูให้ตีมีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ผู้ที่จะออกไปเป็นครูควรต้องมีความรู้ความสามารถในด้านวิชาศิลปศาสตร์ เนื้อหาวิชาที่จะสอนและวิชาครู

(ข) TEPS (The National Commission on Teacher Education and Professional Standard) ได้จัดประชุมผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาวิชาชั้นสรุปข้อเสนอแนะหลักสูตรการผลิตครูว่า

(1) ผู้ที่จะเป็นครุนั้น ต้องมีความรู้ทั้งทางวิชาการทั่วไป วิชาเฉพาะ และวิชาครู ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

(2) ขยายหลักสูตรฝึกหัดครูออกเป็น 5 ปี เพื่อให้มีเวลาเพียงพอที่จะศึกษาเนื้อหาวิชาทั้งสามส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ผู้เชี่ยวชาญทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ควรได้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทางศึกษาศาสตร์ในการกำหนดและวางแผนการฝึกหัดครู ซึ่งมีผลทำให้มีคณะกรรมการร่วมภาคีวิชาชั้นในเวลาต่อมา เพื่อจัดดำเนินการเตรียมครูในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (Thompson, 1963 อ้างในกรมการฝึกหัดครู 2530 : 92)

ในปัจจุบันวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะก่อตั้งสถานที่ปรึกษาด้านการฝึกหัดครูซึ่งประกอบด้วย อาจารย์จากสาขาวิชาต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดครู เพื่อพิจารณากำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ ซึ่งวิธีการนี้ได้ใช้ในเกือบทุกมลรัฐ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรได้ระมัดระวังและป้องกันมิให้เป็นปัญหาเกิดขึ้นคือ การจัดสัดส่วนที่เหมาะสมของ

วิชาทั่วไป วิชาเฉพาะและวิชาครู เกียรติยศและชื่อเสียงของคณะหรือภาควิชาการศึกษา และการให้
 ใบบรรองการประกอบอาชีพครูของสถานศึกษานั้น ๆ (กรมการฝึกหัดครู 2532 : 93) การยกมาตรฐาน
 วิชาชีพครูของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีแนวทาง โดยเริ่มตั้งแต่การมีสมาคมกลางควบคุมด้านการผลิต
 และคุณภาพของครู การออกไปประกอบวิชาชีพครู สำหรับครูที่ผ่านการทดสอบหรือฝึกอบรม การใช้หลักสูตร
 ของสถาบันเป็นหลักในการรับรองคุณภาพของครู และการปรับปรุงหลักสูตรการผลิตครู ส่วนองค์กร
 วิชาชีพครูนั้น จะมีบทบาทหน้าที่ต่อการควบคุมมาตรฐานวิชาชีพและประเมินคุณภาพของสถาบันผลิตครู
 การรับรองวิทยฐานะ การให้สวัสดิการครู การควบคุมจรรยาบรรณครู การจ้างครู และออกไปประกอบ
 วิชาชีพและการให้ความเห็นชอบหลักสูตรการผลิตครู

2. การยกมาตรฐานวิชาชีพครูในประเทศเกาหลีใต้

ก) องค์กรวิชาชีพครู องค์กรหรือสมาคมวิชาชีพครูที่ทำหน้าที่ยกระดับวิชาชีพครู
 การปรับสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนความช่วยเหลืออื่น ๆ ในปัจจุบันมี 4 แห่งใหญ่ ๆ
 (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 182) คือ

1) Korean Federation of Education Associations สมาคมนี
 จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1947 ผู้ที่มีอาชีพครูทุกคนสามารถเป็นสมาชิกได้ กิจกรรมหลักของสมาคมเป็นศูนย์รวม
 ของความร่วมมือ ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจและสังคมของครู สมาคมมีการออก
 หนังสือรายสัปดาห์ วารสาร เพื่อเผยแพร่ข่าวสารทุกวันที่ 15 ของเดือนพฤษภาคมของทุกปี และจะมีการ
 ฉลองวันครูกันอย่างยิ่งใหญ่ นอกจากนั้นสมาคมยังกำหนดจรรยาบรรณสำหรับครูด้วย

2) Korean Teacher Mutual Fund สมาคมนีตั้งในปี ค.ศ. 1971
 ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมสวัสดิการทางสังคมให้แก่ครู มีการบริการด้านการกู้ยืมเงิน เพื่อให้ครูมีฐานะ
 เศรษฐกิจ เพื่อที่ครูสามารถใช้เวลาทำงานได้อย่างเต็มที่ จัดสวัสดิการการออมหรือฝากเงินสำหรับครู
 มีการให้ทุนอุดหนุนบุตร

3) Private School Teacher Pension Fund จัดตั้งในปี ค.ศ. 1974
 เพื่อที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ของครูโรงเรียนราษฎร์ เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่ทัดเทียมกับครูของรัฐบาล
 เทศบาลต่าง ๆ ได้จัดสวัสดิการหลายรูปแบบ เช่น ด้านเงินช่วยเหลือ การส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม
 ติวงานในประเทศและต่างประเทศ และมีกองทุนสำหรับครูเกษียณอายุ

4) Korean Association of Private Secondary School Principals
 สมาคมครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1915 มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงการศึกษาใน
 โรงเรียนราษฎร์ การกำหนดนโยบายในการบริหารงานโรงเรียนราษฎร์จัดการเกี่ยวกับเงินทุน งบประมาณ
 การสรรหาบุคลากร การส่งเสริมพัฒนาสถาบัน การวิจัย การให้ทุนการศึกษา และการให้รางวัลเชิดชู
 เกียรติของครู สมาคมนีมีการติดต่อประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างครูใหญ่ที่เป็นสมาชิก ปัจจุบัน
 มีสมาชิก 1,414 คน หรือเกือบ 100 % ของครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ทั้งหมด

ข) แนวทางยกมาตรฐานวิชาชีพครู ในประเทศเกาหลีใต้ การยกมาตรฐานวิชาชีพครู มีวิธีการต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

- 1) ปรับปรุงการฝึกหัดครูเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผู้ที่จะเป็นครูจะต้องผ่านการศึกษาระดับอุดมศึกษาก่อน
- 2) ครูจะต้องทดลองปฏิบัติราชการเป็นเวลา 1 ปี จากนั้นถ้าผลงานเป็นที่น่าพอใจ ก็จะได้รับประกาศนียบัตรครูฉบับถาวรหรือใบประกอบวิชาชีพครู
- 3) ครูประจำการต้องเข้ารับการฝึกอบรมอยู่เสมอ โดยการฝึกอบรมนั้นมี 3 ลักษณะ คือ ฝึกอบรมเพื่อให้ได้รับวุฒิที่สูงขึ้น ฝึกอบรมเพื่อแสวงหาความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาใช้ในการเรียนการสอน และฝึกอบรมเพื่อพัฒนามาตรฐาน หน้าที่ความรับผิดชอบของครูต่อสังคมต่อชาติบ้านเมือง การฝึกอบรมเหล่านี้จัดโดยสถาบันหรือหน่วยงานหลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นหน่วยที่สังกัดในสถาบันฝึกหัดครู วิทยาลัยวิชาการศึกษาและมหาวิทยาลัย รัฐบาลมีการกระตุ้นให้เข้าฝึกอบรมโดยรัฐบาลกลางเป็นผู้ ออกค่าใช้จ่ายสนับสนุนการฝึกอบรมนี้ทั้งหมด
- 4) รัฐบาลส่วนท้องถิ่น สมาคมวิชาชีพและสมาคมครูผู้ปกครอง มีบทบาทในการ กำหนดคัดเลือกและรับรองคุณภาพของครู และได้กำหนดให้ครูเข้ารับการฝึกอบรมหรือสอบเทียบความรู้ อยู่เสมอ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2523 : 31-32)
- 5) การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

จะเห็นได้ว่าการยกมาตรฐานวิชาชีพครูของประเทศเกาหลีใต้นั้นมีองค์การวิชาชีพ ดำเนินการช่วยเหลือครูทั้งทางฐานะ เศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งรวมถึงการปรับปรุง การฝึกหัดครู เป็นการศึกษาาระดับอุดมศึกษา การทดลองปฏิบัติงานเป็นระยะเวลาของครู การอบรม ครูประจำการ การสอบเทียบความรู้ และการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพครู

จากรายงานของคณะกรรมการวางแผนปฏิรูปการศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529 : 102-104) ได้กล่าวถึงปัญหาของวิชาชีพครูอันเกี่ยวเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ก่อให้เกิดปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพของครูเป็นอย่างมาก ซึ่งประมวลได้ดังต่อไปนี้

ก. การขาดการประสานงานด้านการผลิตครู

1. การผลิตครู ในปัจจุบันอยู่ในหน่วยราชการหลายสังกัด และมีหลายระดับต่าง สังกัดต่างก็ผลิตครูของตนอย่างอิสระ ไม่มีการประสานนโยบาย เป้าหมาย และวิธีดำเนินการเข้า ด้วยกัน ให้สอดคล้องกับการใช้ครู

2. นโยบายการผลิตครูของกรมการฝึกหัดครู ต้องเร่งขยายปริมาณการผลิตตาม การตัดสินใจทางการเมืองอย่างฉับพลัน เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การผลิตครูจึง เป็นไปเพื่อมุ่งให้ได้ ปริมาณเป็นสำคัญ ทำให้ได้ครูที่ด้อยคุณภาพไม่มีความมั่นใจในตัวเอง และไม่มีศรัทธาในอาชีพครูอย่าง แท้จริง

ข. การฝึกอบรมครูไม่สัมพันธ์กับงานในหน้าที่

1. กระบวนการเรียนการสอน หลักสูตร และการวัดผลที่ครูใช้อยู่ในปัจจุบันค่อนข้าง ล้าสมัย ไม่ก่อให้เกิดความสำเร็จเกิดความมั่นใจที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ครู ไม่ใคร่ส่งเสริมความคิดอิสระและ ความคิดริเริ่มอย่างมีเหตุผลแก่นักเรียนครูเท่าที่ควร

2. การอบรมครูประจำการ การสอบวิชาครู และการสอบภาคค่ำ ในปัจจุบันมุ่ง ส่งเสริมให้ครูได้เพิ่มพูนวิทยฐานะ และมีผลตอบแทนทางวัตถุยิ่งกว่าจะคำนึงถึงประโยชน์ที่นักเรียน จะได้รับ เนื้อหาสาระของหลักสูตรจึงไม่ใคร่จะสัมพันธ์กับหน้าที่ที่กำลังปฏิบัติอยู่ รัฐต้องสิ้นเปลือง งบประมาณประเภทเงินเดือนเพื่อการปรับปรุงวุฒิเพิ่มขึ้น โดยคาดหวังไม่ได้เกินกว่าผลการปฏิบัติงานของ ครูจะมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพสูงขึ้น ยิ่งกว่านั้น ในระหว่างเรียนต่อยังเป็นเหตุให้งานในหน้าที่ บกพร่องอีกด้วย เพราะต้องเสียสละเวลา และความสนใจไปให้กับการศึกษาเพื่อเพิ่มวิทยฐานะ ของตนเองเสียเป็นเรื่องใหญ่

ค. ขาดมาตรการจูงใจครูออกไปสอนในชนบท ในตัวเมืองหรือในเขตเจริญทางวัตถุ เท่านั้นที่ครูมีวุฒิลังงาน ส่วนในชนบทอันห่างไกลยังขาดแคลนครูอยู่อีกมาก แสดงว่ารัฐยังไม่ให้ความสำคัญที่มั่นคงแก่ครูในชนบทและท้องถิ่นกันดาร ขาดมาตรการอันเหมาะสมที่จะจูงใจครูให้ออกไปประกอบ อาชีพในถิ่นชนบทอย่างเพียงพอ

ง. การจ้างครูไม่มีวุฒิ ในขณะที่ครูมีวุฒิลังงานอยู่มากมายนี้ ก็ยังปรากฏว่ามีการบรรจุครู ไม่มีวุฒิในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ อีกมากในปี 2525 มีครูที่ไม่มีวุฒิหรือมีวุฒิต่ำกว่า ป.กศ. อยู่ถึง 80,590 คน ส่วนใหญ่เป็นครูในโรงเรียนประชาบาล 48,830 คน และครูในโรงเรียนราษฎร์ 26,525 คน แสดงว่าการจ้างหรือบรรจุครูไม่สอดคล้องกับการผลิตครู ซึ่งเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่ายังไม่ มีมาตรการการควบคุมการผลิต และการใช้ครูที่มีประสิทธิภาพ

จ. ครูต้องหารายได้พิเศษ ทำให้ขาดความเอาใจใส่หน้าที่การสอน เนื่องจากความ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ครูมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ต้องทำงานพิเศษ หารายได้ เพื่อปากท้อง และเพื่อดำรงฐานะแห่งความเป็นครูของตน จนดูประหนึ่งว่างานสอนในหน้าที่ของครู เป็นงานที่มีความสำคัญรองลงไป ความสนใจที่มีต่อนักเรียนลดน้อยลง ไม่เพียงแต่คุณภาพการเรียน การสอนจะลดถอยลงเท่านั้น ความเข้าใจกันระหว่างครูและนักเรียนก็เสื่อมลงอีกด้วย เป็นผลให้ สังคมยอมรับนับถือครูน้อยลงอีก

ฉ. ครูสภาไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ครูเท่าที่ควร องค์กรหรือสมาคมหรือ วิชาชีพครู ในปัจจุบันคือ ครูสภา ไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของครูอย่างมี ประสิทธิภาพได้ เพราะมีโครงสร้างที่แย้งกันในตัวเองกล่าวคือ ครูสภามีฐานะและอำนาจหน้าที่กึ่ง

ราชการกิ่งองค์กรวิชาชีพ ต้องทำหน้าที่สองประการ ซึ่งขัดแย้งกันคือ คุ่มครองสิทธิและผลประโยชน์ของครู แต่ขณะเดียวกันก็เป็นผู้บังคับบัญชาของครู โดยการพิจารณาความดีความชอบและลงโทษเมื่อครูกระทำความผิด

ข. ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ล้าสมัย ระบบบริหารบุคคลและกลไกในการบริหารงานที่ใช้กับระบบราชการ โดยทั่วไปไม่เหมาะสมกับงานทางวิชาการที่ครูเกี่ยวข้อง ทำให้การดำเนินงานวิชาการขาดความสำคัญไม่มีอิสระ และคล่องตัวเท่าที่ควร

การประเมินสภาพการจัดการศึกษา และการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 (พจน์ สะเพียรชัย อ่าง ในสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย 2529 : 107-108) พบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพครูสรุปได้ดังนี้

ก. ปัญหาด้านปริมาณ สถาบันผู้ผลิตวิชาชีพครู มีอยู่ในหลายสังกัดทั้งสถาบันประเภทจำกัดและประเภทไม่จำกัดรับนักศึกษา จึงยากแก่การควบคุมปริมาณ ทำให้การผลิตครูบางสาขา เช่น การผลิตครูสามัญออกมาโดยส่วนรวมแล้วเกินความต้องการของหน่วยงานผู้ใช้ครูเป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกันการผลิตครูสาขาวิชาชีพยังมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอแก่ความต้องการ เช่น สาขาไฟฟ้ากำลัง สาขาวิศวกรรม เป็นต้น

ข. ปัญหาด้านคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

1. วิธีการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่วิชาชีพครู ทั้งในส่วนที่เป็นนักศึกษาครูและอาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูยังไม่เหมาะสมคือ ให้ความสำคัญด้านเนื้อหาวิชา วุฒิการศึกษามากกว่าด้านบุคลิกภาพ คุณธรรมและศรัทธาต่อวิชาชีพครู

2. กระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรการฝึกหัดครู ยังไม่ได้ปรับปรุงภาคปฏิบัติให้ประสานสัมพันธ์กับภาคทฤษฎี นักศึกษาขาดความเชื่อมั่น ในการทำหน้าที่ตามหลักสูตร เพราะขาดการเรียนจากภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง

3. การจัดการระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูยังไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านการประสานงานระหว่างสถาบันผลิตครูกับสถานฝึกปฏิบัติอันได้แก่ โรงเรียนต่าง ๆ และการวางระบบการฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูให้แก่ นักศึกษาครูเป็นขั้นตอนเนื่องตลอดระยะเวลาที่นักศึกษากำลังศึกษาตามหลักสูตรยังไม่ดีเท่าที่ควร

4. อาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครู ส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ในการสอนโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาจึงไม่สามารถนำประสบการณ์จริงมาสอนนักศึกษาครูได้อีกทั้งการให้การศึกษอบรรณเพื่อการเพิ่มพูนมากกว่าการศึกษอบรรณเพื่อเสริมสมรรถภาพในการทำงาน จึงทำให้ผลิตบุคลากรเข้าสู่วิชาชีพครูด้วยคุณภาพ

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นมีปัญหาใหญ่ด้านปริมาณ และคุณภาพของครูเป็นประการสำคัญ อีกทั้งปัญหาด้านกฎระเบียบในระบบบริหารบุคคลที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานวิชาการล้วนส่งผลกระทบต่อวิชาชีพครูทั้งสิ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูที่นำมาถ่วงน้ำหนักนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่คือ ส่วนที่ 1 ได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับลักษณะ สมรรถภาพ บทบาท การใช้เวลาและทัศนคติของครู และส่วนที่ 2 ได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับ สถานภาพ บทบาทของสถาบันฝึกหัดครู และวิชาชีพครู ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะ สมรรถภาพ บทบาท การใช้เวลา และทัศนคติของครู

กรมการฝึกหัดครู (2518 : 80) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีจากกลุ่มตัวอย่าง 6 ประเภทคือ นักเรียน ผู้ปกครอง ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัย สรุปลักษณะของครูที่ดีไว้ดังนี้

1. มีคุณธรรมและความประพฤติดี
2. มีความรู้ด้านวิชาการ มีความรู้หลักสูตรที่สอน การแนะแนวและการปกครอง
3. ชอบค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ มาสอน
4. มีความยุติธรรม
5. มีบุคลิกลักษณะดี
6. แต่งกายสุภาพ สะอาด เหมาะสม
7. ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่
8. มีสุขภาพทางกายและจิต
9. มีมนุษยสัมพันธ์ดี

กองการวิจัย กรมวิชาการ (2514 : 58-60) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อวิชาชีพครู ใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป ทัศนคติต่อวิชาชีพครู การสอนและการอบรมเด็ก การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเห็นและความต้องการความช่วยเหลือและอื่น ๆ จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งใช้ครูทุกประเภททั่วประเทศแบบสุ่มอย่างง่ายจำนวน 16,925 คน ผลปรากฏว่า สาเหตุที่ครูส่วนใหญ่เลือกประกอบอาชีพนี้ เนื่องจากชอบอาชีพครูร้อยละ 29.30 เห็นว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติร้อยละ 22.7. ได้ทำงานใกล้ชิดกับเด็กร้อยละ 15.97 ในเรื่องความสนใจสำหรับคนที่เลือกอาชีพครูนั้น สนใจที่จะสอนถึงร้อยละ 92.99 ไม่สนใจสอนมีเพียงร้อยละ 1.96 เท่านั้น จำนวนครูที่ไม่ต้องการเปลี่ยนอาชีพครูเป็นอาชีพอื่นมีถึงร้อยละ 62.68 และจำนวนที่ไม่ต้องการเปลี่ยนที่ทำงานมี

ร้อยละ 51.45 ส่วนจำนวนที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพครูเป็นอาชีพอื่น เพราะเห็นว่าอาชีพอื่นมีทางก้าวหน้ากว่ามีร้อยละ 10.99

เฉลิมศักดิ์ รวยอารี (2523 : ง-จ) ได้ทำการศึกษาแนวโน้มของการเปลี่ยนทัศนคติต่อวิชาชีพครู และมูลเหตุจูงใจในการประกอบอาชีพครู ของครูประถมศึกษา ลังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า

1. กลุ่มครูหญิงมีทัศนคติต่อวิชาชีพครูด้านต่าง ๆ ในทางบวกสูงกว่ากลุ่มครูชาย
2. กลุ่มนักศึกษาฝึกหัดครูชั้นปีที่ 4 มีทัศนคติต่อวิชาชีพครูด้านต่าง ๆ ในทางบวกสูงกว่ากลุ่มครูที่ทำการสอนมาแล้ว 1-5 ปี 6-10 ปี และกลุ่มครูที่สอนมาแล้ว 11-20 ปี มีทัศนคติต่อวิชาชีพครูด้านต่าง ๆ ในทางบวกสูงกว่ากลุ่มที่ทำการสอนมาแล้ว 1-5 ปี และ 6-10 ปี

กองมาตรฐานวิชาชีพครู (2528 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศรัทธาของครูโรงเรียนเอกชน อาชีวศึกษาที่มีต่อวิชาชีพครู กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนอาชีวศึกษาของเอกชนประเภทวิชาพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ลังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2527 จำนวน 552 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูโรงเรียนของอาชีวศึกษาเอกชนมีความศรัทธาต่อวิชาชีพครูอยู่ในระดับปานกลาง
2. ครูโรงเรียนอาชีวศึกษาของเอกชนมีความศรัทธาต่อวิชาชีพครูไม่เหมือนกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องมาจากการมีอายุ ระยะเวลาการเป็นครูนานน้อยต่างกัน โดยครูที่เป็นครูนานานหรือมีอายุมาก ๆ มีแนวโน้มที่จะมีความศรัทธาต่อวิชาชีพครูสูงกว่าครูที่มีระยะเวลาการเป็นครูไม่นานหรืออายุน้อยแต่แนวโน้มนี้ยังไม่มากนัก สำหรับครูที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิศรัทธาต่อวิชาชีพครูไม่แตกต่างกัน
3. ครูโรงเรียนอาชีวศึกษาของเอกชน ให้ความสำคัญต่อวิชาชีพครูภายหลังเข้ามาประกอบอาชีพครูแล้วมากกว่าก่อนเข้ามาเป็นครู
4. ครูโรงเรียนอาชีวศึกษาของเอกชน จัดความต้องการด้านการส่งเสริมสวัสดิการอาชีพพื้นฐานและการสร้างภาพพจน์ที่ดีของครูสำคัญที่สุด การสร้างเสริมวิทยฐานะเป็นอันดับรองลงมา และการบรรเทาภาระหนี้สินอยู่ในอันดับสุดท้าย

ผลการวิจัยเรื่อง ปรัชญาการฝึกหัดครูของไทยตามโครงการการปฏิรูปการฝึกหัดครูของอาเซียน (RI Phase I) ซึ่งได้สอบถามประชาชนทั่วไปทั้งที่อยู่ใต้ออกวงการศึกษา ได้สรุปลักษณะเฉพาะ ทักษะหรือความชำนาญ บทบาท การทำงาน และหน้าที่ของครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในปัจจุบันเปรียบเทียบกับอนาคตของครูระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529 : 3-51) สรุปได้ดังนี้

1. วิชาชีพครูเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยมากที่สุด

2. ลักษณะเฉพาะตัวที่ครูมีอยู่แล้วในปัจจุบัน คาดว่าในอนาคตจะต้องมีมากขึ้นคือ ความยุติธรรม รักความก้าวหน้า รับผิดชอบงาน ซื่อสัตย์ มีน้ำใจนักกีฬา มีมนุษยสัมพันธ์และเข้ากับผู้อื่นได้ดี มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ ลุขุมรอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเหตุผล อดทน มีความประพฤติดี มีศีลธรรมและมีความเป็นผู้นำ

3. บทบาทในกิจกรรมของชุมชนจะมีมากขึ้นในอนาคต บทบาทที่เน้นมากที่สุดสำหรับครูประถมศึกษาคือ วิชาจารีตประเพณีในชุมชน สำหรับผู้สอนในวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยคือ กระตุ้นให้เกิดการวางแผน การแก้ปัญหาในชุมชน ส่วนครูระดับมัธยมศึกษา ได้รับการคาดหวังให้มีบทบาทในชุมชนทุกบทบาทเท่า ๆ กัน

4. การใช้เวลาในการทำงาน คาดว่าในอนาคตครูจะใช้เวลาในการทำงานบางอย่างมากกว่าที่เคยทำในปัจจุบัน งานที่เน้นหนักสำหรับครูประถมศึกษาคือ การฝึกระเบียบวินัย กิริยามารยาท ของนักเรียนและปฏิบัติต่อนักเรียนเสมือนหนึ่งลูกหลาน ส่วนงานที่เน้นหนักสำหรับผู้สอนในวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยคือ วิจัย ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองและจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน สำหรับครูระดับมัธยมศึกษาทุกงานได้รับการคาดหวังว่าจะต้องอุทิศเวลาให้เท่า ๆ กัน

5. จากคำตอบปลายเปิด ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ให้ความเห็นว่า ครูในระดับประถมและมัธยมศึกษาได้รับความลำบากอันเนื่องจากรายได้ต่ำ มีสวัสดิการน้อย และปริมาณงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำมากเกินไป และคาดหวังในอนาคตจะได้รับการผ่อนลดชั่วโมงการสอนให้น้อยลง เพื่อที่จะได้มีเวลาเพียงพอในการปรับปรุงการเรียนการสอน โดยใช้เทคนิคและวิธีสอนใหม่ ๆ

จากผลการวิจัย ธีระ รุญเจริญ และคณะ (ทบวงมหาวิทยาลัย 2529 : 59-89) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนพฤติกรรมของครูและพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า

1. ทศนคติและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาจะมีทัศนคติต่อวิชาชีพครูในระดับสูง มีความคิดเห็นว่าวิชาชีพครูมีความสำคัญ เช่นเดียวกับวิชาชีพแพทย์ เป็นวิชาชีพที่ต้องได้รับการฝึกฝนอบรมมาโดยตรง โดยเฉพาะงานสอนในระดับอุดมศึกษาเป็นงานที่ทำทลายความสามารถ ถึงแม้ว่าครูระดับประถมศึกษาจะมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครูในระดับมากก็ตาม แต่ความพึงพอใจในงานอยู่ในระดับปานกลาง

2. การเลือกอาชีพครูนั้น เพราะเห็นความสำคัญของงานครูเป็นอันดับแรกประมาณร้อยละ 64 และพ่อแม่เป็นครูมาก่อนประมาณร้อยละ 8

3. ความเป็นผู้นำทางด้านวิชาการของครูใหญ่ สัมพันธ์ในทางบวกกับทัศนคติต่อวิชาชีพและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา

4. ด้านคุณลักษณะเฉพาะและพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษา พบว่า ครูประถมศึกษามีท่าทางดีเป็นผู้นำ แต่มักใช้วิธีการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง และขาดทักษะการตั้งคำถามที่ทันสมัย และขาดการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา นอกจากนี้ครูควรจะได้เงินเดือน และสวัสดิการเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

และควรมีโอกาสก้าวหน้าในงานอาชีพ จากคำตอบที่ได้จากคำถามปลายเปิดยืนยันความเห็นที่ว่า ครูระดับประถมศึกษาขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้สอนในวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยไม่สามารถเข้ากับผู้อื่นได้

ผลการวิจัยเรื่อง การวิจัย และพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ภายใต้โครงการวิจัยศึกษาด้านการผลิตและการใช้ครู (คพศ.) (กรมการฝึกหัดครู : 2530) ได้ศึกษาสมรรถภาพเฉพาะด้านทักษะ ด้านคุณลักษณะ และเจตคติของครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ โดยใช้แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบวัดทัศนคติต่อวิชาชีพครูและแบบวัดเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ของครู จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นครูประถมศึกษาจำนวน 2,088 คน และครูมัธยมศึกษาจำนวน 1,450 คน สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ครูประถมศึกษามีสมรรถภาพเกี่ยวกับความสามารถทั่วไป และการสอนเฉพาะกลุ่ม ประสบการณ์อยู่ในระดับดี และทักษะที่ครูประถมศึกษาประเมินตนเองในระดับต่ำคือ การรวบรวมข้อมูลในการศึกษาชุมชน
2. ครูประถมศึกษาายังใช้เทคนิคการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ และพฤติกรรมการสอนโดยส่วนรวมอยู่ในระดับดี แต่ที่อยู่ในระดับไม่น่าพอใจได้แก่ ลักษณะการใช้คำถาม ประเภทคำถามที่ใช้ และลักษณะของการเสริมแรง
3. ครูประถมศึกษาที่มีทัศนคติต่อวิชาชีพครูในระดับปานกลาง และมีทัศนคติทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างดี
4. คุณลักษณะของครูประถมศึกษาที่อยู่ในระดับดีมากได้แก่ ความรู้สึกกล้าแรง แจ่มใส อารมณ์ดี เอาใจใส่และหวังดีต่อเด็ก รับผิดชอบต่อหน้าที่ ตั้งใจทำงาน กระตือรือร้น อยากรเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก
5. จากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษา โดยส่วนรวมที่จัดอยู่ในระดับดีได้แก่ มีการใช้การเสริมแรงทางบวกมากกว่าทางลบ มีการแสดงความรัก ความเป็นมิตรและยิ้มแย้มแจ่มใสมากกว่าโกรธ เกรี้ยวกราดหรือแสดงความไม่พอใจ มีการแสดงออกซึ่งความมีเหตุผล เห็นอกเห็นใจมากกว่า การใช้อำนาจบังคับ ชูเชิญ ตำหนิหรือลงโทษ และมีการเอาใจใส่ดูแลเด็กโดยการกระตุ้นให้เกิดความสนใจการเรียน
6. รูปแบบการพัฒนาครูประถมศึกษาให้มีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ โดยการพัฒนาครูก่อนประจำการ โดยการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูประถมศึกษา และพัฒนาครูประจำการโดยการดำเนินการใน 3 ลักษณะคือ (1) ผลิตคู่มือการปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูประถมศึกษาได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ (2) พัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรมศึกษานิเทศก์และครูทำหน้าที่นิเทศก์ เพื่อเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา และ (3) พัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรมครูประถมศึกษาในส่วนที่ยังมีสมรรถภาพต่ำอยู่

ส่วนการศึกษามรรณภาพที่พึงประสงค์ของครูมัธยมศึกษาในด้านลักษณะของครู
มรรณภาพของครู ทั้งคนคิดต่อวิชาชีพรู และทัศนคติเชิงวิทยาศาสตร์ สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ครูมัศึกษามีความรู้ดีในเนื้อหาวิชาที่สอน แต่ขาดความรู้ทั่วไปซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษา
คือ การจักระบบการศึกษา หลักสูตร โครงสร้าง การจัดการ การวางแผน แหล่งข้อมูลการศึกษา
ความสัมพันธ์กับชุมชน ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ชีวิตและสังคม
2. ด้านทักษะการปฏิบัติ ครูมัศึกษาคควรได้รับการพัฒนาในเรื่องความสามารถในการนำ
ทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการสอน การวิเคราะห์ปัญหา การใช้ระบบข้อมูล การวัดและ
ประเมินโครงการ
3. ด้านทัศนคติต่อวิชาชีพรู ครูมัศึกษาคขาดความตระหนักในความสำคัญ และความ
เหมาะสมของหลักสูตรที่ใช้ ในปัจจุบันที่มีต่อผู้เรียนและสภาพสังคม
4. ด้านพฤติกรรมการสอนของครู จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาสมรรถภาพต่าง ๆ ตามลำดับ
คือ การวัดและประเมินผล การใช้สื่อการสอน การสื่อสารและเสริมแรง การนำเข้าสู่บทเรียน
การควบคุมชั้นเรียน และการจัดการ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน
5. รูปแบบการพัฒนาครูมัธยมศึกษา มีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันคือ การพัฒนาสมรรถภาพ
ครูก่อนประจำการ โดยพัฒนาหลักสูตรครุศึกษา เพื่อให้ผู้ที่เข้าสู่ระบบมีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ครบถ้วน
ครอบคลุมสมรรถภาพที่จะปฏิบัติงานทั้ง 5 ด้าน คือ งานสอน งานกิจกรรมนักเรียน งานแนะแนว
งานธุรการ และงานพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการพัฒนาสมรรถภาพครูประจำการ หรือครู
มัศึกษามีรูปแบบ 2 ทางคือ 1) ให้ความรู้และการศึกษาต่อเนื่องอย่างไม่เป็นทางการ และ
2) ให้การฝึกอบรมโดยเน้นสมรรถภาพที่ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ เช่นการวัดและประเมินผล การใช้สื่อ
การสอน เป็นต้น พร้อมทั้งมีระบบการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลา 1 ปีด้วย

ผลการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการบริหาร การนิเทศกับระบบการฝึกหัดครู ภายใต้
โครงการวิจัยการผลิตและการใช้ครูในโครงการพัฒนาการศึกษา ครั้งที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ
(กรมการฝึกหัดครู 2530 : 41-47) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หน่วยงานผลิตครูและใช้ครู ผู้บริหาร
หน่วยงานใช้ครู ศึกษานิเทศก์ ครูประจำการในระดับก่อนวัยเรียน ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
และอาชีวศึกษาทั่วประเทศ การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธี Multistage Sampling ได้ศึกษาภาระ
รับผิดชอบและปริมาณงานของครู บทบาทของครู ภู ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ
โครงสร้างและระบบการบริหารและการนิเทศการศึกษา โดยใช้การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามเป็น
เครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยด้านภาระรับผิดชอบและปริมาณงานของครู บทบาทของครู สรุปได้ดังนี้

ก. ด้านภาระรับผิดชอบและปริมาณงานของครู พบว่า

1. ครูมัศึกษามีภาระรับผิดชอบอีกประการนอกเหนือจากงานประจำคือ การค้นคว้า
หาความรู้เพิ่มเติมเพื่อการเรียนการสอน นอกเหนือจากงานสอนปกติ งานครูประจำชั้น งานตรวจการบ้าน
ดูแลความประพฤติ วินัยและสุขภาพของนักเรียน และจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน ส่วนครู

อาชีวศึกษามีภาระรับผิดชอบอีกประการคือ การสอนรอบพิเศษ

2. ส่วนภาระรับผิดชอบงานนอกโรงเรียนถือเป็นภาระรับผิดชอบของครูประการหนึ่ง ในฐานะที่โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม พบว่าภาระรับผิดชอบงานนอกโรงเรียนของครูระดับต่าง ๆ คือ ติดต่อลัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกลุ่มโรงเรียน จัดดำเนินการหรือเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ปฏิบัติงานพิเศษในท้องถิ่น ที่งานนั้นครูอาจเป็นกรรมการร่วมด้วย และปฏิบัติงานพิเศษอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากอำเภอ จังหวัด หรือองค์การภายนอก ซึ่งภาระงานนอกโรงเรียนนี้ ครูระดับก่อนวัยเรียนและระดับประถมศึกษา มีภาระงานมากกว่าอีก 2 ระดับเล็กน้อย

3. ปริมาณงานของครูได้แก่ ชั่วโมงสอนในแต่ละสัปดาห์ พบว่าครูในโรงเรียน มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา ก่อนวัยเรียน และประถมศึกษา มีชั่วโมงสอนต่อสัปดาห์เป็นปริมาณจากน้อยไปมากตามลำดับ คือ 17.81-18.06, 17.77-18.89, 19.65-20.18 และ 21.52-22.26

4. โดยล่วนรวมปริมาณงานสอนของครูเอกชนมากกว่าครูรัฐบาลทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ข. ด้านบทบาทของครู พบว่า

1. บทบาทของครูที่ประเมินโดยผู้ใช้ครู ผู้ปกครอง และตัวครูเอง ทุกฝ่ายมีความเห็นเหมือนกันว่า ครูมีบทบาทด้านส่งเสริมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมในระดับที่ดี

2. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ครูโรงเรียนรัฐบาลเห็นด้วยมากกว่าครูโรงเรียนเอกชน

3. ด้านบริการ ครูโรงเรียนรัฐบาลเห็นด้วยมากกว่าครูโรงเรียนเอกชน ในข้อที่ว่าครูควรร่วมมือในการปฏิบัติงานของฝ่ายต่าง ๆ เผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการแก่ชุมชน และให้บริการชุมชน

4. ด้านส่งเสริมประเพณีและศิลปวัฒนธรรม ครูโรงเรียนเอกชนเห็นด้วยมากกว่าครูโรงเรียนรัฐบาลในข้อที่ว่า ครูควรส่งเสริมกิจกรรมด้านศาสนา สร้างคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชน

5. ด้านวิชาการ ครูโรงเรียนเอกชนเห็นด้วยมากกว่าครูโรงเรียนรัฐบาลในข้อที่ว่าครูควรมีความรู้ด้านวิสามัญ วิชาชีพครูและวิธีสอน

6. ด้านการสอน ครูโรงเรียนเอกชนเห็นด้วยมากกว่าครูโรงเรียนรัฐบาลในข้อที่ว่าครูต้องเตรียมการสอน ดูความแตกต่างของนักเรียน รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน

7. ด้านการปฏิบัติงานในฐานะที่เป็นครู ครูโรงเรียนเอกชนเห็นด้วยมากกว่าครูโรงเรียนรัฐบาลในข้อที่ว่า ตั้งใจอบรมสั่งสอนศิษย์ ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัย มีคุณธรรมในการปฏิบัติงาน และประพฤติเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพ บทบาทของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครู

ผลการวิจัยเรื่อง สถานภาพและบทบาทในอนาคตของสถาบันฝึกหัดครูในการพัฒนาการศึกษา และพัฒนาประเทศ (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 97-99) ซึ่งได้ศึกษาเอกสารการวิจัยและการประมวล ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ส่งไปยังสถาบันการผลิตครูต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในประเด็นสภาพและปัญหาปัจจุบัน ของการฝึกหัดครู และรูปแบบของสถานภาพและบทบาทในอนาคตของสถาบันฝึกหัดครู สรุปได้ดังนี้

ก. สภาพและปัญหาปัจจุบันของการฝึกหัดครู พบว่า

1. การรับนักศึกษาวิชาชีพครูของสถาบันต่าง ๆ ที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในช่วง ระหว่างปี 2525-2529 มีแนวโน้มลดลงทั้งระดับปริญญาตรีและต่ำกว่า
2. การรับนักศึกษาวิชาชีพครูปริญญาตรีของสถาบันสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีแนวโน้ม คงที่และมีแนวโน้มสูงขึ้นในระดับสูงกว่าปริญญาตรี
3. ในอนาคต 10 ปี ข้างหน้า การผลิตครูระดับต่ำกว่าปริญญาตรีของสถาบันสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ ส่วนใหญ่จะลดลงหรือคงที่ สำหรับวิทยาลัยครูจะไม่รับผลิตครูต่ำกว่าปริญญาตรี
4. จากสถิติ พ.ศ. 2529 วิทยาลัยครูได้เริ่มขยายบทบาทโดยจัดสอนระดับปริญญาตรี และอนุปริญญาในสาขาวิชาอื่น ได้แก่ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาการจัดการ วิชาเกษตรและอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมศึกษา
5. จากสถิติ พ.ศ. 2529 ผู้สอนของวิทยาลัยครูทั้งหมด 36 แห่ง มีจำนวน 5,633 คน ส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาโท 57% ปริญญาเอกมีประมาณ 3% นอกนั้นปริญญาตรีประมาณ 39% และประมาณ 1% ต่ำกว่าปริญญาตรี
6. บุคลากรของวิทยาลัยครูที่มีวุฒิปริญญาโทขึ้นไปส่วนใหญ่ในสาขาวิชาครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนสาขาวิทยาการจัดการ วิชาการเกษตร และอุตสาหกรรม ยังมีผู้มีคุณวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี
7. อาจารย์สถาบันฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเมื่อปี 2529 มีอาจารย์ประจำ 1,774 คน จำนวนนี้มีปริญญาเอก 11% ปริญญาโท 25% ส่วนใหญ่สอนในสาขาวิชา ศึกษาศาสตร์

ข. รูปแบบของสถานภาพและบทบาทในอนาคตของสถาบันฝึกหัดครู พบว่า

1. มีความจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างของสถาบันที่จัดการสอนในระดับปริญญาตรี ให้อยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงเดียวกัน เพื่อเอกภาพในการวางแผนและการผลิตบุคลากร
2. ปรับปรุงโครงการสถาบันการศึกษาที่จัดการสอนวิชาชีพเฉพาะทางและอาชีวศึกษา ให้มุ่งเน้นการเป็นสถาบันหรือวิทยาลัยเพื่อชุมชนให้มีประสิทธิภาพในการจัดการสอนวิชาการได้หลาย สาขาตามที่ชุมชนต้องการ
3. จำเป็นต้องปรับปรุงความรับผิดชอบการผลิตครูและองค์กรวิชาชีพครูเพื่อการส่งเสริม คุณภาพของครู

4. รูปแบบของสถาบันฝึกหัดครูนั้น ได้กำหนดไว้ 3 รูปแบบดังนี้

รูปแบบที่ 1 มุ่งปรับปรุงบทบาทและสภาพของสถาบันฝึกหัดครู และกรมกอง เจ้าสังกัดภายในกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก เพื่อจัดความซ้ำซ้อนในการผลิต กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้มากขึ้น

รูปแบบที่ 2 มุ่งปรับปรุงบทบาท และสภาพของสถาบันฝึกหัดครูทั้งในกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อกระจายสถาบันอุดมศึกษา ไปสู่ท้องถิ่น และแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน โดยทบวงมหาวิทยาลัยรับผิดชอบจัดการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาขึ้นไป ส่วนกระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

รูปแบบที่ 3 มุ่งปรับปรุงปฏิรูประบบการศึกษาทั้งระบบ เพื่อกระจายอำนาจจัดการศึกษาสนองความต้องการของภูมิภาคและท้องถิ่นและแบ่งความรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้ชัดเจน

อย่างไรก็ตามรูปแบบทั้ง 3 นี้มีความคล้ายคลึงกัน ในด้านต่อไปนี้

- ก) มีการปรับปรุงสถาบันฝึกหัดครูให้มีสมรรถภาพและบทบาทเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยและ/หรือ เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย
- ข) มีการแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของหน่วยงานที่จัดการศึกษาอย่างชัดเจน เน้นให้เกิดเอกภาพในการจัดการศึกษา
- ค) มีโครงสร้างการบริหารงานชัดเจนและกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลาง ไปสู่ท้องถิ่น และมีเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- ง) มีการเน้นเรื่องการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อการประหยัดงบประมาณ

ผลการวิจัยโครงการศึกษานำร่องเรื่อง ครูและสถาบันฝึกหัดครูไทยในอนาคต (กรมการฝึกหัดครู 2530 : 13-16) ได้ศึกษาวิจัยเชิงอนาคตมีขอบเขตการศึกษาเฉพาะสภาพของสังคมไทย สภาพการศึกษาไทย สภาพของการฝึกหัดครูและสถาบันฝึกหัดครูในปี พ.ศ. 2540 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยคาดว่าในปี พ.ศ. 2540 ครูและสถาบันฝึกหัดครูไทย มีลักษณะดังนี้

1. วิชาชีพครูจะเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีสถาบันรองรับ
2. มีการออกใบอนุญาตให้ทำการสอน
3. คนในวิชาชีพครูจะควบคุมตนเอง และส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการของตนเองอย่างเข้มแข็ง
4. การผลิตครูสายสามัญจะลดน้อยลง ส่วนการฝึกอบรมครูประจำการจะมีมากขึ้น
5. การผลิตครูจะมุ่งพัฒนาคุณภาพทั้งในด้านวิชาการ บุคลิกภาพ และทักษะ
6. มีการใช้มาตรการพิเศษในการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้าศึกษา เพื่อให้ได้บุคคลที่มีปัญญาสูง มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความถนัดและทักษะ มีทัศนคติที่ดีเหมาะสมที่จะเป็นครู

7. มีการเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้าศึกษาเพิ่มขึ้น มีการส่งเสริมให้ทุนนักศึกษาที่เรียนดี
8. มีการใช้มาตรการพิเศษคัดเลือกบุคคลที่จะเป็นผู้สอนที่มีคุณภาพ มีคุณวุฒิสอง มีประสบการณ์ในการสอนเฉพาะสาขา มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ มีคุณธรรม และมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู
9. มีการรับโอนผู้สอนที่มีประสบการณ์จากโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เข้าสู่สถาบันฝึกหัดครู
10. การจัดการฝึกหัดครูจะมีทั้งระบบปิดและระบบเปิด
11. สถาบันฝึกหัดครูจะผลิตครูที่มีวุฒิปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก
12. การฝึกอบรมครูประจำการจะมีทั้งหลักสูตรระยะสั้นที่มุ่งการพัฒนาสมรรถภาพเฉพาะและแก้ไขปัญหาของครูประจำการ และหลักสูตรระยะยาวซึ่งสามารถเพิ่มวุฒิทางการศึกษาให้แก่ครู ส่วนรูปแบบของการฝึกอบรมจะมีทั้งการเรียนภาคนอกเวลา ในสถาบันฝึกหัดครู การเรียนด้วยระบบทางไกล การให้ครูประจำการนำความรู้จากการฝึกอบรมไปทดลองปฏิบัติในโรงเรียนที่ตนสอน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ลักษณะ บทบาท ปัญหาของวิชาวิชาชีพครูพบว่า โดยทั่วไปทัศนคติต่อวิชาชีพครูอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างดี และลักษณะของครูที่ปรากฏแม้จากการประเมินตนเองของครู หรือสอบถามจากผู้อื่น ปรากฏลักษณะที่น่าพอใจ แต่ก็มีบางลักษณะที่ต้องแก้ไข เช่น การยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลางของครูระดับประถมศึกษา การขาดความรู้เรื่องการวัดการประเมินผล การใช้สื่อการสอนของครูมัธยมศึกษา เป็นต้น ส่วนความพยายามที่จะพัฒนาและยกมาตรฐานวิชาชีพครู ฝ่ายผู้ผลิตครู โดยเฉพาะกรมการฝึกหัดครูได้ดำเนินการวิจัยหลายเรื่อง เช่น การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาครูให้มีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ การบริหารการนิเทศงาน การศึกษาภาระรับผิดชอบ และปริมาณงานของครู การศึกษาสภาพปัญหาของหลักสูตร เป็นต้น ซึ่งได้ให้ผลที่น่ายินดีว่าวิชาชีพครู ยังคงเป็นวิชาชีพที่สำคัญของสังคมไทย แนวทางที่จะส่งเสริมพัฒนาวิชาชีพครูที่พบได้แก่ การพัฒนาคุณภาพของครู การลดการผลิตครู การออกใบอนุญาต การใช้มาตรการพิเศษในการคัดเลือกนักศึกษาครู เป็นต้น และจากการศึกษามูลเหตุประการหนึ่งที่ส่งผลให้วิชาชีพครู ไม่ได้รับการยอมรับทัดเทียมวิชาชีพอื่นคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม

งานวิจัยทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนใหญ่มักเป็นข้อมูลที่ได้จากตัวครูและผู้ผลิตครู จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้ว่า มีความคิดเห็นต่อสถานภาพวิชาชีพครู ลักษณะของครูและจะมีแนวทางส่งเสริมวิชาชีพครูในประเด็นด้านฐานะ เศรษฐกิจและสังคมของครู ตลอดจนวิชาชีพอย่างไร